

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Diplomová práce

2023

Filip Žiljak

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

**Historické argumenty a ich využitie v politike: príklad
interpretácie slovenských národných dejín v období
1989–1992**

Diplomová práca

Autor práce: Filip Žiljak

Študijní program: Politologie

Vedúci práce: prof. PhDr. Blanka Říchová, CSc.

Rok obhajoby: 2023

Prehlásenie

1. Prehlasujem, že som predkladanú prácu spracoval samostatne a použil len uvedené pramene a literatúru.
2. Prehlasujem, že práca nebola využitá k získaniu iného titulu.
3. Súhlasím s tým, aby práca bola sprístupnená pro študijné a výskumné účely.

V Prahe dňa: 2.5.2023

Filip Žiljak

Bibliografický záznam

ŽILJAK, Filip. *Historické argumenty a ich využitie v politike: príklad interpretácie slovenských národných dejín v období 1989–1992*. Praha, 2023. 60 s. Diplomová práca (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálnych vied, Institut politologických štúdií, Katedra politológie. Vedúci diplomovej práce Prof. PhDr. Blanka Říhová, CSc.

Rozsah práce: 144 779 znakov

Abstrakt

Táto diplomová práca je jednopřípadovou štúdiu, ktorá sa zameriava na využívanie historických argumentov v politike. Toto zameranie je bližšie upriamené na analýzu interpretácie konceptov slovenských národných dejín v rámci obdobia medzi novembrom 1989 až po koniec československej federácie 1.1.1993. V počiatočných kapitolách sa zameriavam najmä na uvedenie do problematiky nacionalizmu a národných dejín. V následnej kapitole následne vytváram základnú štiepiacu líniu pre národné dejiny a z nej následne odvodenú typológiu pre koncepty interpretácie národných dejín. V záverečnej kapitole analyzujem interpretáciu a jej využitie u konkrétnych politických aktérov v rámci vyššie zmieneného obdobia, ktoré sa zároveň snažím priradiť do typológie, ktorá bola vytvorená v predchádzajúcej kapitole.

Abstract

This diploma thesis is a case study that is focused on application of the historical arguments in politics. This focus is closely oriented on the analysis of the interpretation concepts of Slovak national history in the period between November 1989 until the end of Czechoslovak federation in 1.1.1993. In the initial chapters, I primarily focus on the introduction into the issue of nationalism and national history. In the next chapter, I create a basic cleavage for Slovak national history and from that the derived typology for the concepts of the interpretation of national history. In the last chapter, I analyze the interpretation and its application by specific political actors in the above-mentioned period, which I try to add into the typology that was created in the previous chapter.

Kľúčové slová

Historické argumenty, národné dejiny, interpretácia dejín, slovenský nacionalizmus, Slovensko, Československo, slovenské dejiny, národná emancipácia

Keywords

Historical arguments, national history, interpretation of history, Slovak nationalism, Slovakia, Czechoslovakia, Slovak history national emancipation

Historical arguments and their application in politics: example of the interpretation of Slovak national history in years 1989–1992

Pod'akovanie

Na tomto mieste by som rád poďakoval vedúcej mojej diplomovej práce, pani prof. PhDr. Blanke Říchovej, CSc. Ďakujem jej za neoceniteľnú pomoc, počas môjho výskumu a vypracovania tejto práce. Rovnako tak jej ďakujem za jej trpezlivosť, podnety a rovnako tak aj odporúčania k literatúre, prameňom a pod., ktoré som počas tejto práce zužitkoval. Ešte raz veľmi pekne ďakujem.

Obsah

Úvod	1
1. Literatúra a doterajšie spracovanie a štúdie	4
2. Problematika národných dejín a ich interpretácia	6
2.1. Národné dejiny	6
2.2. Problém národných dejín v rámci historickosti národov	9
2.3. Slovenský národ a jeho charakter z hľadiska národných dejín	11
3. Slovenské národné dejiny a ich interpretácia	14
3.1. Štiepiaca línia výkladu národných dejín – SNP a Slovenský štát ako príklad rozdielnej interpretácie dejín	15
3.2. Interpretáčne smery odvodené na základe štiepnej línie národných dejín	16
3.3. Národne-komunistický výklad národných dejín	17
3.4. Neofudácky výklad národných dejín ako pokračovateľ slovenského národne-katolíckeho príbehu	24
3.5. Národne-komunistický a neofudácky výklad národných dejín ako predpoklad k požiadavkám smerujúcim k separatizmu	26
3.6. Národne-európsky výklad národných dejín ako nové východisko pre národný kánon?	27
4. Analýza politických strán a subjektov	30
4.1. Strana demokratickej ľavice: od dediča národne-komunistickej interpretácie národných dejín po prechod k výkladu národne-európskemu	32
4.2. Slovenská národná strana a jej snaha o interpretáciu národných dejín	35
4.3. Kresťanskodemokratické hnutie: medzi národne-katolíckym a národne-európskym výkladom	41
4.4. Verejnosť proti násiliu a národne-európsky výklad národných dejín	44
4.5. Hnutie za demokratické Slovensko ako propagátor národne-európskeho diskurzu?	46
4.6. (Ne)stranícke organizácie a inštitúcie	49

4.6.1 Matica slovenská	49
4.6.2. Emigrantské organizácie	51
4.7 Zhrnutie kapitoly	52
Záver	57
Použitá literatúra a pramene	i

Úvod

Hlavným zámerom tejto diplomovej práce bola snaha analyzovať, akým spôsobom sa využívajú historické, respektíve v mnohých ohľadoch až historizujúce argumenty v politike. Ako konkrétny príklad som si vybral slovenské prostredie, s bližším zámerom analyzovať spôsob, akým sa interpretovali národné dejiny v období porevolučných rokov 1989 až 1992. Využívanie histórie v politickom zápase je téma, ktorá bola a je vo svete prítomná a dnes je prakticky nemožné si odmyslieť politiku od toho, aby sa v jej rámci nevyužívala história. Na konkrétne využívanie dejinných argumentov existuje pomerne mnoho spracovaní, aj keď sú zvyčajne tieto spracovania vo forme odborných článkov a týkajú sa skôr analyzovania využitia konkrétnych dejinných udalostí, ktoré boli využité k politickým účelom. Konkrétne spracovania všeobecnejšieho charakteru využívania dejín k politickým účelom existujú, hoci už nie v takej početnosti. Napriek tomu, že sa nájde nemálo autorov, ktorí sa problematike venujú, vo všeobecnosti samotné venovanie sa tejto téme môže byť do veľkej miery tabuizované. Táto tabuizácia je pomerne logická. Dejiny jednoducho mnohokrát predstavujú silné emočné prepojenie a väzby na jedincov a spoločnosť a prípadné skúmanie problematiky nemusí vždy vyvolať pozitívnu odozvu. Ďalšou neodlučiteľnou súčasťou tejto práce je výklad slovenských národných dejín. Národné dejiny a ich prípadná interpretácia je téma, ktorá je priamo napojená na všeobecnejšiu problematiku nacionalizmu. Z hľadiska tejto problematiky existuje množstvo textov a publikácií, ktoré sa tomuto fenoménu venujú. Pre túto diplomovú prácu boli kľúčové, najmä z hľadiska pochopenia základného všeobecnejšieho chápania fenoménu nacionalizmu, od ktorého sa práve následne odvíja fenomén národných dejín. Napriek tomu, že k tejto téme je veľké množstvo publikácií, tak spracovaní, ktoré by sa venovali výkladu slovenských národných dejín a obzvlášť v období rokov 1989-1992, je – dovoľím si tvrdiť - minimum. Tento fakt, ale rovnako tak aj práca Adama Slaninu *Podoby slovenského nacionalizmu medzi rokmi 1990-1992*, ktorá ma do veľkej miery inšpirovala, hoci priamo z tejto práce moja diplomová práca nečerpá, ma viedli k tomu, spracovať túto problematiku.

V rámci použitých zdrojov a literatúry som používal rôzne tématické diela. Z hľadiska faktografického výkladu dejinných udalostí, som v tomto prípade využíval často publikácie historika Jána Rychlíka, či Adama Hudeka. Z hľadiska spracovania problematiky využívania historických argumentov v politike a interpretácií slovenských národných dejín

som využíval najmä publikácie historika Miroslava Michelu a tiež Tomáša Sniegoňa, ktorého publikácia mi dokonca poslúžila ako typologický základ. Z diel, ktoré sa venovali problematike nacionalizmu, to boli hlavne práce profesora Miroslava Hrocha a Miloša Řezníka. Okrem využitia literatúry som k analýze interpretácií slovenských národných dejín z pohľadu skúmaných aktérov, využíval aj priame zdroje. Jednalo sa napríklad o literatúru, ktorú publikovali samotní politickí, či iní aktéri daného obdobia, ako napríklad Ján Čarnogurský, Vladimír Mečiar, Vladimír Mináč, či Milan Ďurica. Ďalej som využíval rovnako tak aj stenografické záznamy zo Slovenskej národnej rady a Federálneho zhromaždenia, ale aj dobové periodiká. Zaujímavým prínosom bolo aj jedno filmové dielo (spomenuté v práci) a dobová televízna diskusná relácia, ktorá mi poskytla zaujímavý náhľad na to, akým spôsobom sa vnímal dobový výklad národných dejín. Taktiež musím zmieniť literatúru, ktorú som uviedol v rámci tézy diplomovej práce. Tá je trochu odlišná od literatúry, ktorú som využil počas tejto práce, ale samotné najdôležitejšie diela pre túto literatúru ostávajú. V niektorých prípadoch som totiž nevyužil literatúru, ktorú som uviedol v téze, a to preto, lebo skúmanie tejto témy ma zaviedlo trochu iným smerom a túto literatúru som nepotreboval využiť.

Samotná diplomová práca je jednoprápadovou štúdiou. Metódy, ktoré táto práca využíva sú primárne analýza, ale aj opis. V prvých dvoch kapitolách som využíval primárne opis, vzhľadom na to, že bolo nutné uviesť problematiku národných dejín a ich interpretácie. V nasledujúcich kapitolách som následne využíval vlastnú analýzu sledovaného problému. V tretej kapitole som na základe tejto metódy vytvoril štiepiacu líniu, pomocou ktorej, bolo možné v rámci práce vytvoriť typológiu, ktorá sa stala základom pre nasledujúcu kapitolu štvrtú. V tej som už pristúpil k analýze konkrétnych politických, ale aj iných činiteľov. V záverečnej podkapitole následne predstavujem zhrnutie analýzy politických, kultúrnych a iných aktérov daného obdobia na Slovensku a taktiež predstavujem zhrnutie využívania ich rozdielnej interpretácie národných dejín, k presadeniu konkrétnych politických cieľov. Čo sa týka samotnej bodovej štruktúry, ktorá je zmienená v téze samotnej práce, tak tá je trochu rozdielna, a to z toho dôvodu, že niektoré body som sa rozhodol zlúčiť, alebo prípadne zmeniť poradie, ale samotný charakter sa nemení.

Hlavným cieľom tejto práce je predovšetkým zistiť, akým spôsobom sa interpretácia slovenských dejín stávala súčasťou politickej argumentácie v rámci verejného diskurzu na Slovensku. Predpoklad, s ktorým som do výskumu v rámci tejto práce vkročil bol, že

politická scéna nielenže využívala historické argumenty k dosiahnutiu politických cieľov, ale dokonca pomocou nich sledovala jeden konkrétny bod - a to dosiahnuť svoje národno-emancipačné ciele. Vymedzením pre túto prácu je preto základná otázka: „Využívala slovenská spoločnosť historickú argumentáciu k tomu, aby dosiahla svoje národno-emancipačné ciele a ak áno tak akým?“ Z tejto otázky som mohol následne odvodiť otázku ďalšiu, ktorá je možno všeobecnejšieho charakteru: „Bola slovenská samostatnosť splnením konečného výsledku snahy slovenského národa o vlastnú emancipáciu?“ Pri snahe zodpovedať tieto otázky som pracoval s nasledujúci predpokladom: Z pohľadu väčšiny politických predstaviteľov, ale aj predstaviteľov napríklad kultúrnych, či vzdelanostných, predstavovalo dovŕšenie národnej emancipácie, vytvorenie národného štátu, pričom značná časť slovenskej spoločnosti využívala často historické argumenty k tomu, aby vedeli odôvodňovať svoje emancipačné požiadavky. O aké konkrétne argumenty sa jednalo, sa už snažím vymedziť v samotnej práci. Okrem vyššie uvedenej hypotézy a výskumných otázok, sa v rámci práce zároveň snažím prispieť k hľadaniu odpovedí na otázky všeobecného charakteru, ktoré sa viažu aj k iným národným hnutiam a téme nacionalizmu obecné: „Je národný štát konečným výsledkom snahy neštátneho národa o emancipáciu? Akým spôsobom využíva neštátny národ historickú argumentáciu k tomu, aby tento výsledok dosiahol?“ Bohužiaľ, tým že práca má charakter jednopríkladovej štúdie, tak na tieto dané otázky nie je možné poskytnúť celkovú a komplexnú odpoveď a ako už bolo spomenuté vyššie, práca sa snaží len napomôcť k ich zodpovedaniu a poskytnúť pohľad na „slovenský príklad.“ Na záver úvodu musím tiež zmieniť to, že samotné výskumné otázky sa môžu trochu líšiť od otázok v rámci tézy, ale z obsahového a charakterového hľadiska prakticky ostávajú rovnaké. K tomuto rozhodnutiu ma viedol opäť raz výskum, ktorý ma nedonútil zmeniť charakter otázok, len dané otázky štylisticky preformulovať.

1. Literatúra a doterajšie spracovanie a štúdie

Problematika historických argumentov v politike, respektíve využívania histórie v politike je témou, ktorá je v určitom slova zmysle kontroverzná. Možno aj to je jeden z dôvodov, prečo o tejto téme nebolo napísaných mnoho monografií. No napriek tomu, existujú štúdie, ktoré túto problematiku zachytávajú. Jednou z nich je publikácia: „*Politics of the Past: The Use and Abuse of History*“.¹ Ďalšou je článok Karla Georga Fabera „*The Use of History in Political Debate*“, ktorý bol publikovaný v časopise „*History and Theory*“² a tiež článok Norberta Kmeťa „*Politici a politická história*“, publikovaný v rámci odborného časopisu „*Historický časopis*“, z ktorého čerpá aj táto práca.³ Článok rozoberá síce všeobecnejší charakter tohto fenoménu, ale predsa len ho zameriava viac na Slovensko. Práve väčšina štúdií, ktoré sa tejto téme venujú je mnohokrát zameraná na konkrétne krajiny alebo konkrétne príklady, akými sa história v politike využíva. V rámci Slovenska by som v tomto ohľade ešte upozornil špeciálne na publikácie Miroslava Michela, obzvlášť na článok pod názvom „*Pripomínanie a kanonizovanie minulosti. Úvaha na margo niektorých diskusií o dejinách Slovenska*“, ktorý vyšiel v časopise „*Forum Historiae*“⁴ a rovnako tak kapitolu: „*Historici a súperenie o podobu nových národných dejín na Slovensku po roku 1989*“ v rámci knižnej publikácie „*Česká paměť : národ, dějiny a místa paměti*“.⁵

Keďže sa jedná o prácu, ktorá spracováva problematiku slovenských národných dejín a ich interpretácie v období 1989 až 1992, tak je nutné spomenúť niekoľko dôležitých historických prác. Určite je potrebné vyzdvihnúť monografiu historika Jana Rychlíka „*Rozpad Československa*“⁶ a nedávnu publikáciu Pavla Kosatíka „*Slovenské století*“.⁷ Táto diplomová práca dokonca čerpá zo samotnej práce profesora Rychlíka. Samotné práce týchto dvoch vyššie zmienených autorov neponúkajú čisté zameranie sa na využívanie

¹ SWOBODA, Hannes a Jan Marinus WIERSMA. *Politics of the past: the use and abuse of history*. Bruxelles: Socialist Group in the European Parliament, 2009.

² FABER, Karl-georg. *The Use of History in Political Debate. History and theory: Studies in the philosophy of history* [online]. Middletown, Conn: Wesleyan University Press, 1978, 17(4), 36-67 [cit. 10.-1.-2023]. ISSN 0018-2656. Dostupné z World Wide Web: <<https://www.jstor.org/stable/2504709>>.

³ KMEŤ, Norbert. *Politici a politická história. Historický časopis* [online]. Historický ústav SAV, 2011, (4), 639-652 [cit. 10.-1.-2023].

⁴ MICHELA, Miroslav. *Pripomínanie a kanonizovanie minulosti. Úvaha na margo niektorých diskusií o dejinách Slovenska. Forum Historiae* [online]. Institute of History SAS, 2008, 2(1), 1-13 [cit. 10.-1.-2023].⁵ MICHELA, Miroslav. *Historici a súperenie o podobu nových národných dejín na Slovensku po roku 1989*. In: In: ed. ŠUSTROVÁ, Radka -HÉDLOVÁ, Luba. *Česká paměť – Národ, dějiny a místa paměti*. Praha: Academia, 2014, s.131-159.

⁶ RYCHLÍK, Jan. *Rozpad Československa: česko-slovenské vztahy 1989-1992*. Bratislava: AEP, 2002.⁷ KOSATÍK, Pavel. *Slovenské století*. Praha: Torst.

histórie v dejinách, ale pojednávajú o dejinných udalostiach. Napríklad kniha Jana Rychlíka „*Rozpad Československa*“ poskytuje značne rozsiahle informácie o udalostiach týkajúcich sa rozpadu federácie. Publikáciu som využíval ako faktografickú literatúru, bez ktorej by nebolo možné spracovať túto tématiku.

Samotná problematika národných dejín a ich využitia ako argumentu, je bezprostredne spätá s témou nacionalizmu a národných hnutí. V tomto ohľade je preto nutné spomenúť odborníkov, ktorí sa témou nacionalizmu a národných hnutí zaoberajú. Medzi odborníkov a taktiež „klasikov“, ktorí tento fenomén skúmajú, v našich geografických končinách, sú historici Miroslav Hroch a Miloš Řezník. Práca pre svoju teoretickú bázu vychádza z niekoľkých monografií týchto dvoch historikov. Čo sa týka prác profesora Hrocha, tak som čerpal najmä z „*Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*“, ⁸ „*Evropská národní hnutí v 19.století*“ ⁹ a „*Hledání souvislostí. Eseje z komparativních dějin Evropy*“. ¹⁰ Z diel profesora Řezníka, táto práca predovšetkým čerpá z práce „*Formování moderního národa: (evropské "dlouhé" 19. století)*“. ¹¹ Taktiež je v tomto smere z mojej strany nutné spomenúť článok od Tomáša Sniegoňa s názvom „*Historie ve znovuzrozené volné soutěži*“ v rámci odborného časopisu „*Dějiny, teorie, kritika*“. ¹² V rámci článku autor vytvoril typológiu československých národných príbehov, ktoré mi vytvorili predpoklad a zároveň mi poslúžili ako predloha pre vytvorenie mojej nasledovnej typológie, ku ktorej sa v rámci práce v texte ešte dostanem.

⁸ HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009.

⁹ HROCH, Miroslav. *Evropská národní hnutí v 19. století: společenské předpoklady vzniku novodobých národů*. Praha: Svoboda, 1986.

¹⁰ HROCH, Miroslav. *Hledání souvislostí. Eseje z komparativních dějin Evropy*. Praha: Karolium, 2022.

¹¹ ŘEZNÍK, Miloš. *Formování moderního národa: (evropské "dlouhé" 19. století)*. Praha: Triton, 2003.

¹² SNIEGOŇ, Tomáš. *Historie ve znovuzrozené volné soutěži*. *Dějiny, teorie, kritika* [online]. 2023, (2), s. 201-231. [cit. 2023-03-01]. Dostupné z World Wide Web : <<https://www.ceeol.com/search/journal-detail?id=403>>.

2. Problematika národných dejín a ich interpretácia

Využívanie histórie v rámci politiky je javom, ktorý od politiky oddeliť nemôžeme bez ohľadu na to, či s týmto javom súhlasíme alebo nie. Historická argumentácia v rámci politického boja je zároveň nástrojom veľmi efektívnym a máloktorý argument vie v spoločnosti vyvolať takú mieru kontroverzie a emócie ako práve využitie, či zneužitie histórie. Prečo je tomu tak? Prečo práve historická argumentácia je efektívna a zároveň emočná v rámci politického boja? Jedným z vysvetlení môže byť práve jej prepojenie s identitou, či už individuálnou alebo kolektívnou.¹³ Dejiny sú nástrojom, pomocou ktorého sa politici, záujmové skupiny, či spoločnosť sama vie sebaidentifikovať a tým pádom aj odvodit' vlastnú legitimitu.¹⁴

Nutné je však rozlišovať isté „kategórie“ histórie, ktoré sa v politických rozpravách využívajú. Pod kategorizáciou pojmu sa v tomto prípade myslím rozdelenie - na strane jednej - histórie ako vedy, ktorá sa snaží o objektívne poznanie dejinných udalostí a na strane druhej je v tomto ohľade možné históriu vnímať ako pamäť. V prípade pamäte nie je možné v celku hovoriť o objektívnej snahe poznania dejín, ale ako o subjektívnom vnímaní historických udalostí. Toto subjektívne vnímanie sa môže často reflektovať do istých historických narácií, či dokonca do istej mytologizácie dejinných udalostí. V tomto ohľade sa v rámci politického súboja historická argumentácia využíva predovšetkým ako pamäťová zložka histórie, a to obzvlášť platí pre naratívy a mýty, ktoré vytvárajú pomerne jednoduchý a pochopiteľný (nie však presný) obraz a zjednodušujú komplikované dejinné udalosti.¹⁵

2.1. Národné dejiny

Špecifickým príkladom a kategóriou historickej argumentácie, ktorou sa táto práca zaoberá sú národné dejiny. Predtým, než sa dostanem k definícii a k tomu, čo je účelom národných dejín, je nutné predstaviť si dva základné pohľady, respektíve koncepcie, ktorými sa nahliada na nacionalizmus. Keďže národné dejiny sú nevyhnutnou súčasťou národných hnutí a ich koncepcia je výsledkom pôsobenia moderného nacionalizmu, tak aj ich definícia sa odvíja od konceptov, ktoré sa aplikujú pri prístupoch nahliadania na nacionalizmus. Na jednej strane stojí primordialistická koncepcia a na druhej strane

¹³ KMEŤ, Norbert. Politici a politická história. *Historický časopis*. Historický ústav SAV, 2011, s.641.

¹⁴ Tamtiež, s.639.

¹⁵ Tamtiež s. 642-643.

modernistická koncepcia nacionalizmu.

Primordialistická koncepcia vychádza z predpokladu odvekej existencie národa.¹⁶ „Primordáli“ teda vychádzajú z organického predpokladu národa – národ tu bol od samých počiatkov a ako živý organizmus sa postupne vyvíjal.¹⁷ Prípadná absencia prejavu nacionalizmu v histórii je vysvetľovaná určitým úpadkom národa a následné vzplanutie nacionalizmu ako jeho opätovné prebudenie.¹⁸

Na opačnej strane zase stoja tzv. „modernisti“.¹⁹ Modernisticko-konstruktivistická koncepcia nacionalizmu vychádza z predpokladu, že národ je konštruktom modernej doby, ktorej počiatok vieme datovať približne v 19. storočí. Tento rozkvet nacionalizmu mali podľa modernistickej koncepcie spôsobiť predovšetkým sociálno-hospodárske zmeny, ktoré sa udiali na prelome do modernej doby.²⁰

Na základe týchto dvoch koncepcií nahliadania na nacionalizmus, je následne možné odvodiť aj samotné stanovisko, čo národné dejiny vlastne sú. Na strane jednej (primordialistickej) je možné národné dejiny z tohto pohľadu vnímať ako historickú kolektívnu pamäť, ktorá tvorí istú kontinuitu spomienok medzi súdobým národom a jeho predkami.²¹ Na strane druhej (modernisticko-konstruktivistickej) je možné vnímať národné dejiny ako konštrukt, „(...)koncepti, vzniklou teprve reflexí, zpracovaním, interpretáci a predstavením historickej látky“.²² Tento konštrukt bol z tohto pohľadu „vynájdený“ elitami daného národného hnutia, tzv. „obrodencami“. Dôležité je v tomto ohľade práve zdôrazniť slovo „vynájdené“ a podotknúť, že v tomto prípade sa nejedná o synonymum slova „vymyslené“, ako podotýka Benedict Anderson.²³

V rámci spoločenských vied je prístupov k výskumu nacionalizmu viac. Každopádne tieto dva prístupy by sme mohli považovať za „klasické“ vo výskume nacionalizmu, avšak v časoch koncipovania moderných národov a nacionalizmu, to znamená približne v 19. storočí, primárne prevažovalo hľadisko primordialistické.²⁴ Práve 19. storočie bolo

¹⁶ ŘEZNÍK, Miloš. 2003, s. 40.

¹⁷ HROCH, Miroslav. 2009, s.170.

¹⁸ GELLNER, Ernest. Nacionalismus. In: HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Sociologické nakladatelství, 2003. s.407-408.

¹⁹ Modernistický koncept je taktiež aj nazývaný sociálne-kultúrny, alebo konstruktivisticko-modernistický

²⁰ ŘEZNÍK, Miloš. 2003, s.42. GELLNER, Ernest. Nacionalismus. In: HROCH, Miroslav, 2003, 409-410,414.

²¹ HROCH, Miroslav. 2009, s.170.

²² ŘEZNÍK, Miloš. 2003, s.121.

²³ ANDERSON, Benedict. In: HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Sociologické nakladatelství, 2003, s. 243

²⁴ HROCH, Miroslav. 2009, s.172 – 173.

obdobím „historickým“, teda obdobím, kde sa do popredia dostáva vedecké poznanie, pomocou ktorého je človek schopný opísať svet. Z tohto hľadiska bolo preto hľadanie čo najpresnejšej historickej pravdy uznávanou hodnotou.²⁵ Práve z tohto dôvodu mali národy potrebu si koncipovať vlastné dejiny a vlastný príbeh, pretože práve „*mít dejiny*“ znamenalo existovať v historické kontinuitě jako nezpochybnitelný celek“,²⁶ a tým pádom zdôvodniť legitimitu vlastnej existencie. V tomto ohľade sa práve ukazoval a dodnes miestami ukazuje rozpor medzi tzv. „historickými“ a „nehistorickými“ národmi, ku ktorému sa dostanem o niečo neskôr v rámci tejto kapitoly.

Nech už sa ale na národné dejiny je možné pozerat' optikou jednou alebo druhou, z obidvoch konceptov sa dá vyvodit', že národné dejiny mali snahu plniť úlohu kontinuálneho prepojenia medzi príslušníkmi súdobého národa a jeho vzdialenými predkami (hoci títo predkovia svoju identitu na základe národnej báze odvodzovať nemuseli) a taktiež mali slúžiť ako dôkaz pre vlastnú legitimizáciu. Z tohto hľadiska príbeh národných dejín do istej miery personifikuje národ, vytvára pocit solidarity a pocit jedného a toho istého spoločenstva, v ktorom síce individuálne bytosti sa rodia, starnú a umierajú, ale národ ako taký je nesmrteľný.²⁷ Rovnako tak vytvára národný príbeh, prostredníctvom ktorého sa členovia sebaidentifikujú a vytvárajú predstavu o spoločnej komunite, teda komunite, ktorú Benedict Anderson charakterizoval ako komunitu pomyselnú.²⁸ Pomyselná je práve preto, lebo jedinec danej komunity nikdy nemá reálnu šancu všetkých príslušníkov stretnúť, a preto je pocit komunity, a tým pádom spoločenstva len pomyselný.²⁹

V tematike o národných dejinách je ešte jeden dôležitý faktor, ktorý som nespomenul, a to faktor národných dejín ako nástroja národnej agitácie.³⁰ Národná agitácia v tomto ohľade pôsobí v dvoch dimenziách. V jednej dimenzii pôsobí smerom do vlastných radov, teda pôsobí smerom k príslušníkom vlastného národa, kde okrem už vyššie uvedených funkcií, tiež vykonáva funkciu vzdelania a výchovy „*národní pospolitosti*“,³¹ čo ústi k vytvoreniu podvedomia o vlastnej minulosti. Následné podvedomie o vlastných dejinách sa má

²⁵ Tamtiež s.172 – 173.

²⁶ Tamtiež s.168.

²⁷ ŘEZNÍK, Miloš. 2003, s.120.

²⁸ ANDERSON, Benedict. In: HROCH, Miroslav. 2003,s. 234.

²⁹ Tamtéž, s.234 -235.

³⁰ ŘEZNÍK, Miloš. 2003, s.120.

³¹ Pre etnikum alebo teda národnú pospolitost', ktoré ešte nebolo národom, nie je úplne z môjho pohľadu presné použiť termín národ, alebo národné spoločenstvo. Preto v tomto ohľade používam termín, ktorý využil aj Miroslav Hroch. In: HROCH, Miroslav. 2009,s.168.

premietnuť do aktivizácie a mobilizácie členov národnej pospolitosti.³² Aktivizácia a mobilizácia národného hnutia však slúži ako nevyhnutný predpoklad pre ďalšiu dimenziu národnej agitácie, ktorá pôsobí smerom von od vlastného národa.³³ Táto dimenzia sa konkrétne prejavuje následne v politických požiadavkách národného hnutia, ktoré môžu mať samozrejme rôzne podoby.³⁴ Práve z tohto hľadiska je interpretácia národných dejín veľmi dôležitá, pretože rozličná interpretácia národných dejín môže cielene poslúžiť ako nástroj politického boja.

Ak by som sa na konci tejto podkapitoly pokúsil o rekapituláciu a o definíciu národných dejín, tak národné dejiny môžeme vnímať ako koncepciu dejín, ktorá slúži ako nástroj legitimizácie a sebaidentifikácie národného spoločenstva, rovnako tak vytvára pocit spoločnosti a spolupatričnosti jeho členov medzi sebou a ich predkami, a slúži ako prostriedok výchovy a vzdelávania národného spoločenstva za účelom jeho spoločenskej aktivizácie a mobilizácie.³⁵

2.2. Problém národných dejín v rámci historickosti národov

Problematika národných dejín však nespočíva len v ich samotnom definičnom a charakteristickom hľadisku. Jedným z najproblémovejších faktorov je výber toho, čo sa konceptuálne dá zahrnúť do národných dejín. Mnohokrát za najpodstatnejšie udalosti národných dejín sú považované prevažne politické dejiny národa. S politickými dejinami väčšinou nemajú problém tzv. „historické“ národy,³⁶ kedy sa dejiny politické v ich prípade rovnajú aj dejinám národným, a v prípade, že tieto národy majú aj vlastnú štátnosť, tak sa stávajú aj štátnymi. Problém nastáva vtedy, ak narazíme na národy, ktoré môžeme označiť za „nehistorické“.³⁷

V období národno-emancipačných hnutí za „historický“ a štátny národ bol považovaný národ, ktorý mal vlastnú štátnosť v minulosti a zároveň sa mu túto štátnosť podarilo uchovať, čiže ňou aj disponoval.³⁸ Následne sa tu nachádzali národy, ktoré bolo možné označiť za historické, čiže disponovali vlastnou štátnosťou v minulosti, avšak túto štátnosť časom stratili, čiže boli to národy neštátne. Pri týchto neštátnych ale historických národoch

³² HROCH, Miroslav. 1986. s. 358-359.

³³ Tamtiež, s. 358-359.

³⁴ Pozri In: HROCH, Miroslav. 1986, s. 358-360.

³⁵ HROCH, Miroslav. 2009, s.168-178.

³⁶ HROCH, Miroslav. 2009, s.169.

³⁷ Tamtiež, s.170.

³⁸ ŘEZNÍK, Miloš. 2003, s.78-111.

je v tomto ohľade najproblémovejšia zložka časovej akceptácie toho, do ako vzdialenej minulosti musel národ siahnuť, aby bol považovaný za historický. To nutne mnohokrát viedlo ku sporom o to, aká časovo vzdialená minulosť bola ešte akceptovateľná.³⁹ Medzi štátne a historické národy by sa dali zaradiť tradične Francúzi, Briti a Španieli, kde sa ich štátnosť a historickosť prakticky nedala spochybníť. Do tejto kategórie by sme mohli zaradiť aj Nemcov, kde sa prijala akceptácia konceptu, že Svätá rímska ríša bola vlastne štátnym útvarom nemeckým.⁴⁰ Do „historických“ ale „neštátnych“ národov by sa radili napríklad Poliaci, či Nóri, kde sa ich historickosť všeobecne prakticky nerozporovala. Tiež sa do tejto kategórie dajú zaradiť Česi alebo Škóti, hoci tu ich „historickosť“ bola častokrát rozporovaná.⁴¹ V každom prípade politickú históriu týchto národov bolo koncepčne možné zaradiť do ich národného príbehu, a tým ich aj zaradiť medzi historické národy.

Hlavný problém sa vyskytuje u národov, ktoré sa označovali za „nehistorické“. Pri týchto národných hnutiach bolo značne ťažké dokazovať politické dejiny, keďže štátnosťou a „historickosťou“ nedisponovali. Preto sa v týchto prípadoch do koncepcie národných dejín zaraďujú dejiny etnika, ktoré majú v sebe zakomponovanú zložku predovšetkým kultúrnych a sociálnych dejín, keďže politické dejiny logicky neboli prístupné pre takýto národ.⁴² Toto však nutne neznamená, že záujem o sociálne a kultúrne dejiny bol predurčený len pre národy „nehistorické“. Samotný záujem o tento typ dejín je sledovateľný aj napríklad pri historických a štátnych národoch.⁴³ Každopádne, predpoklad historickosti ich národa bol založený práve na dejinách politických a rovnako tak aj s tým spätou politickej tradícií. Táto nutnosť „historickosti“, ktorá vlastne pochádzala z obdobia, kedy sa na národy pozeralo cez optiku primordialistickú, nútila tiež nehistorické národy k tomu, aby vlastnú historickosť, a tým pádom aj politické dejiny a tradíciu hľadali. O to väčšia potreba po hľadaní vlastnej historickosti nastala, keď sa začali objavovať naratívy o tom, že nárok na existenciu majú len historické národy.⁴⁴ Toto často viedlo nehistorické národy k hľadaniu vlastnej štátnosti, a to aj na miestach, ktoré sa môžu zdať prinajmenšom pochybné. Pri snahe národných hnutí dokazovať vlastnú historickú štátnosť, ale aj svoju

³⁹ Tamtiež, s.115-117.

⁴⁰ HROCH, Miroslav. 2009, s.168.

⁴¹ ŘEZNÍK, Miloš. 2003, s.111-119.

⁴² HROCH, Miroslav. 2009, s.181.

⁴³ Tamtiež, 169-170.

⁴⁴ Táto téza sa často objavovala napríklad u nemeckých liberálov v 19.storočí, ktorí týmto často snažili odôvodniť snahu Veľkonemeckého zjednotenia, avšak nemeckí liberáli zďaleka neboli jediní, kto tento argument používal a prakticky ani dnes sa týmto argumentom niekedy nepohrdne. Pozri: HROCH, Miroslav. 2009, s. 168-169.

údajnú prapôvodnú existenciu, dochádzalo mnohokrát k využívaniu národných dejín ako historického argumentu pre rôzne politické požiadavky. Tento faktor viedol často k určitej dezinterpretácii dejín, ktoré sa do istej miery mohli transformovať do naratívov až mýtov. Tieto naratívy a mýty však nemuseli byť nutným zámerom „obrodencov“, ale mohlo sa práve tak stať, keď sa samotné vedecké fakty, ktoré boli konštruované do národných dejín, preniesli do škôl a medzi masy ľudí.⁴⁵ Obraz národných dejín sa preto musel zjednodušiť a skresliť, práve kvôli pochopeniu zo strany „bežného človeka“. Týmto spôsobom sa národné dejiny spopularizovali a určite daná situácia bola náchylnejšia k dezinterpretácii a mytologizácii národných dejín.⁴⁶ Zaujímavý je v týchto prípadoch, už v predchádzajúcej podkapitole spomínaný aspekt „vynaliezania“ dejín a tiež aspekt rôznych zvykov a tradícií. V tomto ohľade Eric Hobsbawn hovorí o tzv. „*inveted tradition*“,⁴⁷ teda v slovenčine o vynájdenej tradícii, ktoré majú zodpovedať obrazu charakteru národného hnutia, ale prípadne vedia aj istým spôsobom disciplinovať vlastných členov.⁴⁸

2.3. Slovenský národ a jeho charakter z hľadiska národných dejín

Ako už samotný názov napovedá, tak práca sa zaoberá národnými dejinami ako prostriedkom argumentácie v politike. Toto využívanie národných dejín a ich interpretácie práca skúma v priestore Slovenska v rokoch 1989 – 1992. Predtým, než sa práca posunie ku konkrétnym príkladom a analýze interpretácie slovenských národných dejín, je nutné si charakterizovať slovenské národné hnutie a jeho zaradenie do kontextu problematiky národných dejín.

V predchádzajúcej kapitole bolo predstavené rozdelenie národov z hľadiska ich „historickosti“ na národy „historické“ a „nehistorické“ a rovnako tak aj bolo naznačené rozdelenie národov na štátne a neštátne. Tieto predpoklady rozdelenia samozrejme už v súčasnosti neplatia, ale toto východiskové rozdelenie národov sa vzťahuje k časovému vymedzeniu ich emancipácie v 19. storočí a prvej polovici 20. storočia.⁴⁹ Z tohto hľadiska by sme mohli slovenský národ zaradiť k národom neštátnym, no je to možné spraviť aj

⁴⁵ Tamtiež, s. 171.

⁴⁶ Tamtiež, s. 189

⁴⁷ HOBBSAWN, Eric – Terence Ranger a kol. *The Invention of tradition*. New York: Cambridge University Press, 1983. s. 1-15.

⁴⁸ HROCH, Miroslav. 2009, s.171.

⁴⁹ Samozrejme tento emancipačný proces u niektorých národov prebieha aj v súčasnosti, ale keďže táto práca sa zaoberá slovenským národným hnutím v rokoch 1989-1992, z tohto hľadiska je pre nás podstatnejšie využívať jeho zaradenie z hľadiska vyššie spomenutej časovej perspektívy.

v kontexte rokov 1989 až 1992.⁵⁰ Čo sa však týka „historickosti“ samotného národa, táto situácia je o čosi komplikovanejšia.

Na strane jednej z hľadiska procesu národnej emancipácie je jednoznačne možné zaradiť slovenský národ do kategórie národov „nehistorických“. Slovenské etnikum a neskôr národ z tohto hľadiska, vynechávajúc debatu o tom, že do akej miery aj u historických národov ich štátnosť v minulosti bola v skutočnosti „ich národná štátnosť“, nikdy vlastnou štátnosťou nedisponoval. Ako už bolo spomínané v predchádzajúcej podkapitole, neznamená to, že by sa túto štátnosť nehistorické národy nepokúšali hľadať, práve naopak. Hľadali ju na rôznych miestach a výsledok tohto hľadania bol často diskutabilný. Tomuto hľadaniu historicity sa samozrejme nevyhli ani Slováci a časť koncipientov národných dejín prichádzala s naozaj s podivnými a diskutabilnými konceptami. Príklady by mohli byť napríklad tvrdenia, že Veľká Morava bola prvým slovenským štátom, alebo sa tieto tvrdenia dostali až tak ďaleko, že dokonca Samova ríša sa začala u niektorých skupín považovať za prvú slovenskú štátnosť.⁵¹

V čom môže byť však tento bod diskutabilný je to, že ak sa posunieme od charakteristiky „historickosti“ slovenského národa v dobe jeho emancipácie do rokov 1989 až 1992 zistíme, že národ svojou štátnosťou disponoval v rokoch 1939 až 1945. Tento faktor hral v historickej argumentácii v rokoch 1989 až 1992 veľmi dôležitý element. Po páde komunistického režimu sa totiž diskusie o Slovenskom štáte rozvoľnili a určitá časť verejnosti sa v týchto rokoch hlásila aj k Slovenskému štátu, a prípadnú secesiu Slovenska brala ako obnovenie slovenskej štátnosti. Vzhľadom na to, že samotný Slovenský štát vykazoval fašistické prvky a niektorí historici ho nazývajú ako štát klérofašistický, tak táto téma je prirodzene kontroverzná.⁵² Časť spoločnosti, ktorá sa od Slovenského štátu dištancuje, prirodzene nepovažuje Slovenský štát za prejav štátnosti Slovákov.

Každopádne, nateraz ostanem v rámci obdobia emancipácie a z tohto hľadiska budem klasifikovať slovenský národ ako nehistorický, ktorý sa formoval najmä na základe etnickom a lingvistickom.⁵³ Ako som to už ale spomínal o niečo vyššie, snaha nachádzať „historickosť“ tu bola nie len u časti spoločnosti a u niektorých inštitúcií, ale aj

⁵⁰ Otázkou samozrejme je do akej miery môžeme vnímať štátnosť z hľadiska existencie vo federácií, ale ak by sme pojem neštátny národ vztiahli bližšie k pojmu medzinárodnej suverenity a nezávislosti, tak v tomto ohľade slovenský národ bol národom neštátnym.

⁵¹ ĎURICA, Milan Stanislav. *Slovenský národ a jeho štátnosť*. Bratislava: Alfa, 1990, s.11-13.

⁵² MICHELA, Miroslav. Pripomínanie a kanonizovanie minulosti. Úvaha na margo niektorých diskusií o dejinách Slovenska. *Forum Historiae* [online]. Institute of History SAS, 2008, 2(1), [cit. 10.1.2023], s. 5-8.

⁵³ HROCH, Miroslav. 2009, s.80 -94.

ŘEZNÍK, Miloš. 2003, s.127-130.

u niektorých politikov. Argumentácia týmito dejinami, hoci mnohokrát skreslenými a transformovanými do podoby mýtov, mala základný cieľ, a to legitimizovať politické požiadavky, tak ako to vyplýva z predchádzajúcej časti kapitoly. Práve v nasledujúcich kapitolách táto práca rozoberá a analyzuje argumentáciu históriou k presadeniu politických požiadaviek, prostredníctvom rozdielneho výkladu národných dejín,

3. Slovenské národné dejiny a ich interpretácia

Ak sa pozrieme na vývoj interpretácie národných dejín, tak v počiatkoch formovania slovenského národa, koncepcia národných dejín slúžila ako mobilizačný faktor agitácie sebauvedomenia formujúceho sa národa. Tento proces v dôsledku pôsobenia mnohých faktorov, najmä maďarizácie v rámci Svätoštepanskej koruny, trval pomerne dlhé obdobie. Masové hnutie, ktoré by začalo artikulovať politické požiadavky národa, nabralo na väčšej relevancii až v rámci Prvej československej republiky. V tomto ohľade je zaujímavé pozrieť sa na fenomén istej unitárnosti interpretácie národných dejín. Tá znamenala prakticky monopolný výklad národných dejín zo strany jediných dvoch relevantných politických aktérov, ktorí by sa mohli považovať v danom období za agitátorov slovenských národných záujmov. Jednalo sa o ľudákov a národných komunistov.

Ľudáci toto spektrum ovládali prakticky od prvorepublikového obdobia (dokonca už aj pred ním) až po koniec druhej svetovej vojny, respektíve aspoň po začiatok Slovenského národného povstania. V období rokov 1918 až 1938 bolo síce možné, aby sa na Slovensku presadil aj iný politický subjekt, no jediná relevantná strana, ktorá mala zmysluplné zastúpenie, bola HSĽS. To jej umožňovalo do určitej miery „privlastniť si“ interpretáciu dejín. Samozrejme v období vojnovaj Slovenskej republiky bol monopol na výklad dejín zo strany HSĽS očividný.

Počiatok vplyvu národných komunistov by sme mohli datovať približne do 30. rokov 20. storočia, ale čo z nich spravilo relevantný prúd, bolo až Slovenské národné povstanie (SNP). Vplyv tejto skupiny komunistov v rámci formovania národného kánonu nebol prítomný až do 60. rokov, kedy sa začalo s rehabilitáciami uväznených tzv. buržoázných nacionalistov. Popredné obdobie monopolu interpretácie slovenských národných dejín preto prichádza najmä v období normalizácie.

Títo dvaja politickí aktéri mali po dlhé obdobie možnosť vďaka - buď neexistencii iných politických subjektov na jednej strane, alebo nie príliš veľkej relevantnosti politických aktérov na strane druhej - formovať historický kánon. Tento faktor zmenil rok 1989, kedy sa otvoril priestor nielen pre prípadné nové interpretácie národných dejín, ale aj pre konfrontáciu vo verejnom priestore.

3.1. Štiepiaca línia výkladu národných dejín – SNP a Slovenský štát ako príklad rozdielnej interpretácie dejín

Rok 1989 predstavuje zlomové obdobie, kedy sa mení stav monopolu výkladu národných dejín. Prirodzene, po páde komunistického režimu sa vytvára priestor k tomu, aby sa o daných historických obdobiach, o ktorých sa informovalo v minulosti ideologicky, začalo informovať objektívne. Týmto vzrástol dopyt po poznaní „tých pravých dejín“.⁵⁴ Výskum a tiež aj výklad sa rozvoľnil a niektoré historické témy, ktoré boli tabuizované počas komunistického režimu, bolo možné znova otvoriť.⁵⁵ Toto pochopiteľne začalo otvárať aj opätovný záujem o tému Slovenského štátu, historických osôb ako Jozef Tiso, Milan Rastislav Štefánik a podobne.⁵⁶ Pád komunistického režimu okrem rozvoľnenia verejnej a odbornej diskusie znamenal aj premenu identity. Zrazu sa vytráca a delegitimizuje komunistická identita, ktorú logicky je nutné v novom a dynamickom svete nahradiť. Ako náhradu za triednu identitu a triedny boj sa objavuje starší identitný koncept národa. Miroslav Michela v kapitole „*Historici a súperenie o podobu nových národných dejín na Slovensku po roku 1989*“ v knihe „*Česká paměť – Národ, dějiny a místa paměti*“ tento aspekt trefne vystihuje: „*Základní premennú „lud“ pomerne hladko nahradil všeobecne etablovaný termín „národ“, který sa podobne ako donedávna lud „vyvíjal“, „trpel“, „bojoval“, „slávil vítězství“ a „znášal prehry“, tj. zhmotňoval predstavu kolektívneho spoločenského aktéra obdarenú vlastnou existenčnou intenciou sformulovanou už v 19.storočí.*“⁵⁷

Rozličné snahy o výklad národných dejín preto na seba narážajú. Každopádne, tému, ktorá by vyvolávala tak veľké spory, ako práve rozdielna interpretácia dejín okolo udalostí v období Slovenského štátu a Slovenského národného povstania, by sme ťažko našli. Je nutné podotknúť, že spory pretrvávajú aj do dnes, aj keď už nie v tak veľkej intenzite.⁵⁸

Ako už bolo spomenuté v predchádzajúcich kapitolách, tak národné dejiny výrazne prispievajú k formovaniu identít, a preto ich rozdielna interpretácia je tak dôležitá. Ak by sme sa bližšie pozreli na charakter vývoja slovenských dejín, tak zistíme, že sa nám tu

⁵⁴ MICHELA, Miroslav. *Historici a súperenie o podobu nových národných dejín na Slovensku po roku 1989*. In: *Česká paměť – Národ, dějiny a místa paměti*. Praha: Academia, 2014, s.131-132, 134-140.

⁵⁵ Tamtiež 140.

⁵⁶ Tamtiež 141.

⁵⁷ MICHELA, Miroslav. *Historici a súperenie o podobu nových národných dejín na Slovensku po roku 1989*. In: *Česká paměť – Národ, dějiny a místa paměti*. Praha: Academia, 2014, s.141.

⁵⁸ ZEMKO, Milan. *Jozef Tiso – patriot či zradca? Sedemdesiat rokov slovenskej diskusie*. In: *Soudobé dějiny*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2018, (3-4), s. 375-376.

objavujú dva „štátno-emancipačné body“. Jedným z nich je práve Slovenský štát a druhý Slovenské národné povstanie. Ako už bolo spomenuté, keďže sa jedná o „štátno-emancipačné“ body, tak práve na základe nich sa výklad dejín štiepil ďalej. Záležalo teda na tom, ku ktorému bodu sa jednotlivci hlásili, čo zároveň ovplyvňovalo aj ich vlastnú sebaidentifikáciu. Tým, že sa mnohokrát k týmto udalostiam viažu identity, a tým pádom aj určitá emócia, tak tieto momenty v rámci histórie sú pre národné dejiny jedným z a zrejme aj najkonfliktnejším bodom. Z tohto dôvodu tieto udalosti sú „ideálnym“ príkladom a štiepnou líniou pre analýzu subjektov v rokoch 1989 až 1992.

3.2. Interpretáčn  smery odvoden  na základe štiepnej línie národných dejín

Typol giou a analýzou, ktorou je táto práca ovplyvnen  a rovnako tak z nej čerpá, je typológia československých historických príbehov, ku ktorej dospel historik Tomáš Sniegoň. Sniegoň vo svojom publikovanom článku „*Historie ve znovuzrozen  voln  soutěži*“ rozlihuje štyri historick   eskoslovensk  príbehy:  esk  národne-liberálny, slovensk  národne-katolícky,  eskoslovensk  komunistick  a slovensk  národne-európsky príbeh.⁵⁹ Rozdelenie bolo vytvoren  na základe chronologického deja udalostí a samotn  historick  príbehy sú vymedzen  na základe d leužit ch m lnikov dejín.  esk  národne-liberálny príbeh predstavuje obdobie 1918-1938. Tento príbeh mal byť postaven  na prvorepublikovom parlamentne-demokratickom systéme.⁶⁰ Slovensk  národne-katolícky príbeh bol zase postaven  na období Slovenského štátu 1939-1945. Tento n rodn  príbeh odmietal čechoslovakizmus a liberálny systém, a snaužil sa koncipovať príbeh na národnej a n bouensk j tradícií. Štát mal byť v ich podan  logicky samostatn  od Československa.⁶¹  eskoslovensk  komunistick  príbeh videl samozrejme vzor v komunistickom období 1948-1989, zalouenom na triednom pojat  národného príbehu, vychádzajúceho z marxistickej teórie.⁶² Národne-európsky príbeh v tomto ohl de chcel formovať príbeh národných dejín na základe svojej vlastnej zvrchovanej pr sluunosti, hl siacej sa k Európskym hodnot m.⁶³

Zo Sniego ovej typológie v tejto práci sú predovšetkým podstatn  vo vymedzen , na základe štiepiacej línie, historick  príbehy tri: Slovensk  národne-katolícky,

⁵⁹ SNIEGOŇ, Tomáš. *Historie ve znovuzrozen  voln  soutěži. Dějiny, teorie, kritika* [online]. 2023, (2), s. 209. [cit. 2023-03-01]. Dostupné z World Wide Web: <<https://www.ceeol.com/search/journal-detail?id=403>>. ⁶⁰ Tamtieu, s.210.

⁶¹ Tamtieu, 210.

⁶² Tamtieu, 210.

⁶³ Tamtieu, 210.

československý komunistický a slovenský národne-európsky. Český národne-liberálny príbeh so svojou predstavou naviazania na Prvú republiku, tak nejak podvedome na Slovensku vzbudzoval myšlienku čechoslovakizmu, ktorá už v tomto období (1989-1992) bola na Slovensku irelevantná, a to aj ak odhliadneme od faktu, že na Slovensku vznikla iniciatíva „*Za spoločný štát*“, ktorá sa stavala na stranu zachovania Československa. No aj napriek tejto iniciatíve, si návrat modelu čechoslovakizmu z Prvej republiky, už v rámci samotnej iniciatívy a ani na Slovensku nikto neželal.⁶⁴ Z tohto dôvodu Český národne-liberálny príbeh zámerne vynechám. Čo sa týka československého komunistického príbehu, tak by som si dovoľil poopraviť daný typ príbehu k pomeroch na Slovensku a nazval ho príbehom slovenským národne-komunistickým. Je to najmä z dôvodu, že národne-komunistický diskurz je odlišný od toho „klasického“ československého diskurzu. Ovplyvnilo to najmä obdobie normalizácie, kedy v Česku a Slovensku bolo toto obdobie asymetrické a v mnohých ohľadoch sa odlišovalo. Práve národne-komunistický diskurz v tomto období bol ten, ktorý sa na Slovensku presadzoval, samozrejme v rámci určitého Československého usporiadania.

Ak to zhrniem, tak v rámci interpretácie slovenských národných dejín, vieme v období rokov 1989-1992 odvodiť primárne tri historické národné príbehy: národne-katolícky, národne-komunistický a národne-európsky. Takéto rozdelenie slovenských národných príbehov je možné využiť aj pri zohľadnení štiepanej línie výkladu Slovenského štátu a SNP. Z tohto pohľadu národne-katolícky príbeh a národne-komunistický stoja vo vzájomných protipóloch. Národne-európsky má v tomto spektre určité špecifiká, ktoré v práci ešte rozvediem.

3.3. Národne-komunistický výklad národných dejín

Napriek tomu, že pojem „národne-komunistický“ sa môže zdať pomerne paradoxný a dokonca vzájomne vylučujúci sa pojem, tak slovenskí národní komunisti neboli jednoznačne jediní v rámci komunistických hnutí, ktorí element nacionalizmu využívali.⁶⁵ Samotný komunizmus, napriek tomu, že sa proti nacionalizmu vyhraňoval, mnohokrát element nacionalizmu upevňoval. Môžeme si to jednoznačne všimnúť aj na príklade KSČ, kedy práve táto komunistická strana v povojnovom období veľmi hlasne využívala

⁶⁴ RYCHLÍK, Jan. *Rozpad Československa: česko-slovenské vzťahy 1989-1992*. Bratislava : AEP, 2002, s. 191-192.

⁶⁵ RYCHLÍK, Jan. 2002, s.21.

nacionalistickú rétoriku a bola jedným z hlavných advokátov odsunu nemeckého etnika. Napriek tomu, že aj samotná KSČ využívala nacionalistickú rétoriku, tak v Československom kontexte, pod národne-komunistickým smerom sa myslí skupina komunistov, ktorí presadzovali väčšie slovenské autonómne, federálne, či možno aj v niektorých prípadoch separatistické požiadavky.⁶⁶ Medzi slovenských národných komunistov by sme mohli zaradiť skupinu z časopisu *DAV*.⁶⁷ Tradične sa jedná o skupinu Gustáva Husáka, Ladislava Novomeského, Vladimíra Klementisa a ďalších.⁶⁸

Toto krídlo komunistov po nástupe komunistického režimu postihnú politické procesy a zostáva v úzadí až do rehabilitácie v roku 1963. Tu sa však nejedná len o ich samotnú rehabilitáciu, ale aj o rehabilitáciu národne-komunistického kanónu SNP. Treba upozorniť, že sa nejedná o rehabilitáciu udalostí SNP ako takých, to už bolo v marxistickom výklade vnímané ako udalosť pozitívna.⁶⁹ V tomto pohľade ale bola zámerne vynechávaná, respektíve zatienená stránka aspektu slovenského nacionalizmu, ktorý v rámci Slovenského národného povstania zohrával podstatnú úlohu. Výklad sa totiž zúžil len na zjednodušujúcu formuláciu, že v SNP sa bojovalo za obnovenie Československa.⁷⁰ Rehabilitácia tzv. buržoázných nacionalistov umožnila viac diskutovať a zohľadňovať úlohu slovenských komunistov, teda KSS v povstaní, namiesto moskovského exilového centra KSČ. Samozrejme diskusia o SNP v danom období bola ešte stále v istých „normách“ a zohľadňovanie úlohy nekomunistických krídiel v rámci SNP nepripadalo do úvahy.⁷¹

Krídlo národných-komunistov sa dostáva k moci po potlačení Pražskej jari a je to práve Gustáv Husák, kto sa stáva tvárou normalizačného režimu. Tento faktor dal možnosť krídlu národných komunistov si v rámci Slovenska vytvoriť monopol na výklad slovenských národných dejín, podobne ako sa to „podarilo“ kedysi ľudákovi.

Z pohľadu tohto prúdu výkladu národného príbehu, je práve Slovenské národné povstanie určitým vrcholom národných dejín, ktoré bolo nutné neustále vyzdvihovať a oslavovať. Pre komunistov SNP predstavovalo revolúciu, ktorú bolo možné vnímať v dvoch rovinách:

⁶⁶ Samotný Gustáv Husák uvažoval prípadne nad samostatným socialistickým Slovenskom, či dokonca zväzovou republikou v rámci ZSSR. In: RYCHLÍK, Jan. Slovenský národný komunizmus a slovenští národní komunisté. In: KALOUS, Jan - KOCIAN, Jiří – ADAMEC, Jan. *Český a slovenský komunizmus (1921-2011)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, 307.

⁶⁷ Tamtiež, s.306.

⁶⁸ Tamtiež, s.306.

⁶⁹ HUDEK, Adam – KOVÁČ, Dušan – HADLER, Frank. *Najpolitickejšia veda: slovenská historiografia v rokoch 1948-1968*. [1. vyd.]. Bratislava: Historický ústav SAV, 2010, s.199.

⁷⁰ Tamtiež, s.199.

⁷¹ Tamtiež, s.199.

v rovine národnej a v rovine sociálnej.⁷²

Národne-komunistické vnímanie SNP ako revolúcie národnej, presnejšie národne-emancipačnej, je veľmi zaujímavá koncepcia. Z dejín je známe, že národné hnutie už vlastne svoju revolúciu, respektíve národné povstanie malo počas revolučných rokov 1848/1849. Z pohľadu marxistického výkladu dejín je táto interpretácia slovenského obrodeneckého hnutia v 19.storočí prinajmenšom veľmi problematická. Táto revolúcia v marxistickom pojmávaní revolúciou nebola, a tým, že sa postavila na stranu Viedne, tak spôsobila to, že sa dostala na stranu kontrarevolúcie.⁷³ Národní komunisti, pokiaľ chceli aplikovať marxisticko-leninskú doktrínu a zároveň obhajovať národné záujmy Slovákov, tak potrebovali okamih v dejinách, ktorý by ich predstavu o revolúcií spĺňal. SNP mala byť v tomto smere revolúciou národnou, v ktorej sa Slováci stavajú za svoje emancipačné požiadavky, no rovnako sa tak svojím povstaním jednoznačne stavajú proti fašizmu, ktorý reprezentuje predovšetkým ľudácky režim Slovenského štátu. Povstaním teda dávajú najavo svoj boj za svoju zvrchovanosť, čím ukazujú svoju svojbytnosť, ktorá sa však vymedzuje voči charakteru štátu pod vedením HŠĽS, napriek tomu, že aj oni (HŠĽS) hlásajú národnú zvrchovanosť. Slovenská štátnosť je z pohľadu národných komunistov vnímaná pozitívne, každopádne táto štátnosť mala byť naplnená prostredníctvom federácie s Čechmi.⁷⁴ SNP takýmto pohľadom umožňovalo národným komunistom istú kľučku, ktorou sa vyhli afiliácii so Slovenským štátom a zároveň sa dokázali vymedziť voči čechoslovakizmu.

SNP ako revolúcia sociálna. V tejto koncepcii slovenský národ bol vnímaný ako národ, ktorý sa snaží byť jedným z nositeľov revolúcie, v rámci ktorej sú zohľadňované isté sociálne potreby. Znova sa v tomto kontexte vymedzuje voči Prvej republike a Slovenskému štátu, tentokrát však aj z hľadiska ekonomického, kde Prvá republika predstavuje štát kapitalistický a buržoázny, no rovnako tiež odmieta fašistický triedny charakter Slovenského štátu.⁷⁵ Gustáv Husák ako práve predstaviteľ národného komunizmu to opisuje nasledovne: „*Slovenský ľud sa staval čoraz viac proti slovenskému štátu a povstal proti nemu so zbraňou nie preto, že zásadne odmietal myšlienku vlastného národného štátu, ale preto, že odmietal triedny obsah tohto štátu, jeho nedemokratický*

⁷² HUDEK, Adam. Vyhnanie z utópie. Slovenskí komunistickí intelektuáli ako budovatelia a obeť komunistického režimu. *Adepti moci a úspechu. Etablovanie elít v moderných dejinách* [online]. Slovakia: Institute of History SAS, 2016, s. 464, [cit. 2023-02-28].

⁷³ HUDEK, Adam – KOVÁČ, Dušan – HADLER, Frank. 2010, 190-198.

⁷⁴ HUDEK, Adam. 2016, s. 464.

⁷⁵ HUSÁK, Gustáv. *Svedectvo o Slovenskom národnom povstaní*. Bratislava: Pravda, 4.vyd. 1975, s. 137-167.

*fašistický režim, jeho vazalský vzťah k nacistickému Nemecku, celú jeho protiludovú politiku“.*⁷⁶

Nástup normalizácie, a tým aj nástup monopolizácie národných dejín, pre tento typ výkladu udalostí SNP nabral jednoznačný smer, keďže bývalí národní komunisti (ako Husák) sa dostali po potlačení Pražskej jari k moci. Jedinou reformou a zároveň požiadavkou, ktorá bola zo Slovenska jednoznačne navyiac artikulovaná, bola požiadavka federalizácie. Zároveň to bola jediná reforma, ktorá sa dokázala zachovať z obdobia Pražskej jari. Trochu zjednodušene – normalizácia sa v určitom slova zmysle dá považovať za naplnenie národno-oslobodzovacieho charakteru SNP (aspoň teda z pohľadu národných komunistov). Socialistická federácia bola tým pádom z tejto percepcie vnímaná ako najvyšší stupeň národnej emancipácie, akú je možné pre Slovákov dosiahnuť.⁷⁷ Zo socialistickej federácie nastala však dezilúzia, keďže normalizácia predstavovala *de facto* novú vlnu centralizácie. Napriek väčšej centralizácii a snahe normalizačného režimu zakonzervovať pomery, tak normalizácia v Československu mala rozdielne dopady na českú a slovenskú časť federácie. V istej miere bol samotný vývoj dosť asymetrický. Kým na českú spoločnosť dopad normalizácie bol oveľa tvrdší, v rámci Slovenska dochádzalo práve počas normalizácie k relatívnemu národnému rozvoju.⁷⁸ Relatívny národný rozvoj, frustrácia a dezilúzia federalizácie vytvorila pomerne dobré predpoklady pre upevnenie národnej identity, ktorá bola navyše krmená pomerne nacionalistickým výkladom dejín, aj keď výkladom monopolizovaným národnými komunistami.⁷⁹

Ako už bolo spomenuté vyššie, tak normalizačný proces pôsobil v Československu asymetricky. Normalizácia teda umožnila monopolizáciu výkladu slovenských národných dejín komunistami. V tejto súvislosti je nutné spomenúť národne-komunistického intelektuála, spisovateľa a dlhoročného predsedu Matice Slovenskej Vladimíra Mináča.

Vladimír Mináč pojal myšlienku slovenského národa ako národa, ktorý má „plebejský pôvod“.⁸⁰ V jeho pojatí to znamená, že Slováci sú národ, ktorý nemá žiaden ušľachtilý pôvod a je vlastne potomkom roľníckeho poddanského obyvateľstva. Bol to národ, ktorý bol vždy utláčaný a vykorisťovaný. Nemal svoju vlastnú aristokraciu, ani vládcov a kráľov, tým pádom nemohol nikoho utláčať.⁸¹ V slovenskom výklade národných dejín

⁷⁶ Tamtiež., s. 153.

⁷⁷ HUDEK, Adam – KOVÁČ, Dušan – HADLER, Frank. 2010, s.215.

⁷⁸ RYCHLÍK, Jan. 2002, s.20.

⁷⁹ RYCHLÍK, Jan. 2002, s.20.

⁸⁰ MINÁČ, Vladimír. Dúchanie do pahrieb. Bratislava: Vydavateľstvo Smena, 1970.

⁸¹ Tamtiež. s. 9-14.

bola dlhodobo pomerne prirodzená snaha hľadať, čo najstaršie dejiny Slovákov a dokazovať ich „pradávný pôvod“. Mináč v tomto prípade samotný výklad pojal odlišným spôsobom a naopak tvrdil, že Slováci svoju históriu v zmysle politickom nemajú, keďže nemali žiadnu aristokraciu a vládcov, ktorí by v minulosti tieto politické dejiny tvorili. Slováci miesto toho mali históriu ľudovú a národný príbeh Slovákov je vlastne príbehom ľudových vrstiev a nie dejinami kráľov a dobyvačných snáh.⁸² Sám Mináč teda národný príbeh videl nasledovne: „*Ak aj nemáme svoju históriu v konvenčnom slova zmysle (vlastnú štátnosť a vlastných kráľov, sídelné mesto a insígnie moci, víťazné bitky a mierové zmluvy), ak teda nemáme svoje feudálne dejiny, predsa len máme svoju minulosť, svojich predkov, svoju kontinuitu. Nositelia tejto kultúry nie sú, ako si to myslel Paulíny-Tóth, králi a kniežatá a veľmoži, ale „nedejnotvorná“ masa misera plebs contribuens. Králi prichádzali a odchádzali: ľud ostával.*“⁸³ . Mináčovu národne-komunistickú koncepciu národných dejín výstižne okomentoval Števo Duraškovič: „*Vladimír Mináč spustil proces plnej rehabilitácie Slovenskej národnej histórie*“.⁸⁴ V tomto kontexte to bola konštrukcia slovenského národného kánonu, ktorý by zapadal do marxistickej ideologickej interpretácie.

Samotný výklad dejín, ktorý sa zameriava na kultúru „ľudovej“ vrstvy etnika, nie je vo výklade národných dejín ničím novým. U neštátneho národa, ktorý je založený na princípe etnickom, práve toto poukazovanie na ľudové vrstvy obyvateľstva nie je neobvyklé.⁸⁵ Nakoniec, ako spomína Miloš Řezník, táto predstava o charaktere národa ako toho vidieckeho, respektíve vidieka ako nositeľa národného obrodzenia bola silne ukotvená.⁸⁶ Zakotvenie tejto danej predstavy je možné vysvetliť sociálnou skladbou obyvateľstva v časoch národného obrodzenia. V prípade slovenského národného hnutia, skladba väčšinového obyvateľstva etnickej pospolitosti bola prevažne vidiecka.⁸⁷ Tento faktor sa práve preto mohol stať predpokladom pre podobné interpretácie národných dejín. Každopádne, je nutné zdôrazniť, že napriek podobným naratívom, vidiecke a roľnícke obyvateľstvo samo o sebe nebolo nositeľom národných hnutí, ale boli to práve príslušníci

⁸² Tamtiež.

⁸³ MINÁČ, Vladimír. *Dúchanie do pahrieb*. Bratislava: Vydavateľstvo Smena, 1970, s. 14.

⁸⁴ Voľný preklad z: ĐURAŠKOVIČ, Stevo. From “Husakism” to “Mečiarism”. *Thinking through transition: liberal democracy, authoritarian pasts, and intellectual history in East Central Europe after 1989*. [online]. Hungary: Central European University Press, 2015, s.533, [cit. 2023-02-28].

⁸⁵ ŘEZNÍK, Miloš. 2003, s.114.

⁸⁶ Tamtiež.

⁸⁷ HROCH, Miroslav. *Hledání souvislostí. Eseje z komparativních dějin Evropy*. Praha: SLON, 2022, s.231-232.

elít etnickej pospolitosti.⁸⁸ V rámci týchto elít boli zastúpené: „*ony profese, do nichž mohli v době, kdy národní hnutí začínalo, pravidelně a opakovaně proniknout příslušníci etnické pospolitosti, aniž by byli nuceni se asimilovat*“.⁸⁹ V prípade slovenskom to boli predovšetkým národne-orientovaní akademici, nižší úradníci, študenti vysokých škôl a katolícki, či evanjelickí kňazi.⁹⁰

Ak sa teda na túto interpretáciu pozrieme optikou marxistickou, aj z tohto pohľadu nám tento výklad dá zmysel. Pre marxistickú optiku, kde podstatné sú práve ľudové masy ako nositeľ národného príbehu, je tento typ interpretácie prakticky ideálny. Mináč rovnako tiež pretláčal predstavu nevinnosti Slovenského národa, ktorý bol vždy utláčaný a nikdy si sám nevládol. V tejto logike samotný národ zapadá do koncepcie toho vykorisťovaného a utláčaného, rovnako tak ako je vykorisťovaný a utláčaný robotník.⁹¹ Týmto pojatím stavanie slovenského národa do roviny obeť zapadá do ideologickej koncepcie viktimizácie a na základe „*leninskej doktríny národného sebaurčenia, zdôrazňuje vyriešenie národnej otázky ako predpoklad pre sociálnu emancipáciu*“.⁹²

Rovnako ako celý národne-komunistický kánon, tak aj Mináč za vyvrcholenie slovenského boja za emancipáciu a za vrchol dejín považoval SNP. SNP v tejto rovine videl ako kombináciu požiadaviek sociálnych a národných, teda ako vyvrcholenie boja plebejského národa za svoje národne-emancipačné a sociálne práva. Aj z tohto dôvodu sa Mináč zaradil medzi najväčších popularizátorov udalostí Slovenského národného povstania. Napísal popularizačné literárne diela aj predlohy pre popularizačné filmové spracovania udalostí SNP, ako napríklad film *Kapitán Dabač*. V tomto filme môžeme vidieť práve aspekty Mináčovej interpretácie SNP – hlavný hrdina je plebejského pôvodu, nedobrovoľne slúži v slovenskej armáde na východnom fronte, kde je svedkom hrôz nemeckého fašizmu a sám sa dobrovoľne pridáva k SNP.⁹³

Mináčova interpretácia dejín sa nezastavuje len pri SNP aj napriek tomu, že ho vníma ako vrchol slovenských dejín. Samotné požiadavky SNP, vďaka potlačeniu povstania, z logiky vecí naplnené byť nemohli. Preto podľa jeho interpretácie, sociálne požiadavky boli

⁸⁸ ŘEZNÍK, Miloš. 2003, s.114.

⁸⁹ HROCH, Miroslav. 2022, s.231.

⁹⁰ Tamtiež, s.232.

⁹¹ ŘEZNÍK, Miloš. 2003, s.130.

⁹² Voľný preklad z: ĐURAŠKOVIĆ, Stevo. From “Husakism” to “Mečiarism”. *Thinking through transition: liberal democracy, authoritarian pasts, and intellectual history in East Central Europe after 1989*. [online]. Hungary: Central European University Press, 2015, s.534, [cit. 2023-02-28].

⁹³ BIELIK, Paľo (réžia) – MINÁČ, Vladimír (námet). *Kapitán Dubáč*. Československo, 1959.

splnené rokom 1948, ale národné až rokom 1969 - federalizáciou ČSSR.⁹⁴ Na základe práve tejto svojej argumentácie Mináč navrhoval nesláviť vznik Československa, ale radšej Slovenskú štátnosť, čo znamenalo v kontexte normalizačného režimu sláviť vznik federácie.⁹⁵ Z vyššie uvedenej Mináčovej koncepcie národných dejín je možné usúdiť, že ako spisovateľ v koncipovaní národne-komunistického kanónu zohral Mináč obrovskú rolu a za komunistické hnutie vo výklade slovenského príbehu spravil „poriadny kus práce“.

Napriek tomu, že socialistická federácia v období normalizácie bola vo väčšine kruhov národných komunistov (hlavne okolie Husáka) považovaná za akýsi najlepší možný scenár pre Slovákov,⁹⁶ tak Mináč v tomto slova zmysle svojou anti-českou a anti-čechoslovakistickou rétorikou nešetří. V roku 1968 počas zjazdu Československých spisovateľov v nadväznosti na tvrdenia Milana Kunderu „*že by Slovensko mohlo jakkoliv naväzovať na tradície prvej republiky*“⁹⁷, sa ostro vyhranil výrok: „*Inštitúcie a zákony masarykovskej demokracie napríklad platili v celej republike. Ale nadobúdali iný historický zmysel pre vládnuce a iný pre ovládané národy: pre Slovákov mali zmysel takmer genocídny*“.⁹⁸ Následne bol známy aj jeho výrok v slovenskom *Literárnom týždenníku* v roku 1988 pri oslavách výročia vzniku Československa, kde sa vyjadril nasledovne: „*Postavenie Slovákov v novom štáte bolo špecifické. Povedal by som, že sme vstúpili z jedného ttorstva do druhého. Z Uhorska do Československa.*“⁹⁹

Jeho anti-český diskurz pokračoval aj po revolúcií. V tomto kontexte je zaujímavé sledovať prerod z presvedčeného komunistu do postkomunisticky ľavicovo orientovaného nacionalistu, ktorý sám ako člen KSS sa aj so samotnou stranou pretransformuje do Strany demokratickej Ľavice. O prerode KSS do Strany demokratickej ľavice však pojednáva až nasledujúca kapitola.

⁹⁴ BENKO Juraj – HUDEK, Adam. Ideológia čechoslovakizmu a slovenskí komunisti. HUDEK, Adam-KOPEČEK, Michal-MERVAT. *Čechoslovakismus*. Jan. Bratislava: Nakladatelství Lidové noviny, 2019, s.307.

⁹⁵ MERVAT, Jan. Stranická teorie tzv. národnostní otázky a čechoslovakismus. In: *Čechoslovakismus*. Ed. HUDEK, Adam - KOPEČEK, Michal - MERVAT, Jan. Bratislava: Nakladatelství Lidové noviny, 2019, s. 360-361.

⁹⁶ BENKO Juraj – HUDEK, Adam. Ideológia čechoslovakizmu a slovenskí komunisti. In: *Čechoslovakismus*. Ed. HUDEK, Adam - KOPEČEK, Michal - MERVAT, Jan. Bratislava: Nakladatelství Lidové noviny, 2019, s.307.

⁹⁷ RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století: spolupráce a konflikty 1914-1992*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2012, s. 480.

⁹⁸ Tamtiež, s.480.

⁹⁹ RYCHLÍK, Jan. *Rozdělení Česko-slovenska 1989-1992*. Praha: Vyšehrad, 2012, s.71. Taktiež v *Literárny týždenník*, 30.9.1988.

3.4. Neoludácky výklad národných dejín ako pokračovateľ slovenského národne-katolíckeho príbehu

Pád komunistického režimu v roku 1989 prináša do verejného diskurzu opäť raz ľudácky, respektíve v tomto prípade neoludácky pohľad na národné dejiny. Neoludácky diskurz, čo sa týka verejnej a politickej scény, je pomerne ťažko uchopiteľný, pretože jednoznačne mal svojich zástancov a aj svojich odporcov. Čo sa týka politických a iných subjektov, je pomerne ťažké presne zaradiť, ktorý z týchto daných subjektov by sme k tomuto diskurzu mohli priradiť. Je to najmä preto, že názor na tento určitý výklad dejín vyvolával aj v rámci jednotlivých subjektov značnú frakcionalizáciu. Jednalo sa predovšetkým o subjekty ako SNS, KDH či Matica Slovenská. Každopádne jednotlivé subjekty je v tomto ohľade pomerne ťažké generalizovať, aby ich bolo možné presne zaradiť do niektorého z týchto dvoch (národne-komunistického a neoludáckeho) názorových blokov. Ku konkrétnej analýze vyššie spomenutých subjektov sa ešte v práci dostanem.

Ľudácky národný kánon bol zachovaný po nástupe komunistov v rámci Slovenského exilu a po páde režimu sa prirodzene tento diskurz vracia naspäť v neoludáckej podobe. Medzi „prominentných“ zástancov tohto kánonu patria exiloví historici František Vnuk a Milan Ďurica. Pri rozprávaní národného príbehu operujú predovšetkým s „odvekou existenciou“ Slovákov. Toto tvrdenie však ide ešte o niečo ďalej (tak ako som to už čiastočne spomínal: vid'. podkapitola 2.3.), kedy Milan Ďurica tvrdí „*Slováci sú jedným z najstarším národov v strednej Európe. Začali prenikať na územie dnešného Slovenska už v prvej polovici prvého tisícročia nášho letopočtu a v 6.storočí obsadili široký priestor medzi dnešnou Českomoravskou vysočinou, Tatrami a stredným Dunajom až po rieku Tisu. Slováci ako prví zo všetkých slovanských národov v 7.storočí povstali proti nadvláde Avarov a založili štátny útvar, známy ako „Samova ríša“ (623 až 659), ktorého centrom bola pravdepodobne Bratislava alebo Nitra.*“¹⁰⁰ Ako môžeme sledovať, tak tu bola jednoznačná snaha nie len dokázať „historickosť“ Slovákov, ale dokonca aj ich historickú štátnosť. Kniha, ktorú vydal Ďurica v roku 1990 s názvom „*Slovenský národ a jeho štátnosť*“ (pochádza z nej aj vyššie zmienený citát), je knihou historizujúcou, ktorá sa snaží dokazovať „prapôvodnú“ slovenskú štátnosť, a to aj pomocou tvrdení, ktoré sú (dovolím si tvrdiť) pomerne rozporuplné. V tomto ohľade by som predložil, okrem vyššie uvedeného

¹⁰⁰ ĎURICA, Milan. *Slovenský národ a jeho štátnosť*. Bratislava: Alfa, 1990, s.10-11.

Ďuricovho citátu, ešte jeden: „*Povstalecké hnutia koncom 17. storočia (Imrich Thököly) a začiatkom 18. storočia (František Rákoci II.) boli organizované na území Slovenska. Thököly tam zriadil osobitné kniežactvo a Rákoczi v roku 1704 vyhlásil dokonca Slovenský štát (Tótság, Tót impérium).*“¹⁰¹

Táto neustála snaha späťne hľadať dôkaz o slovenskej štátnosti, je častá v rámci národných hnutí, ktoré je možné označiť za „nehistorické“, čo už bolo spomenuté vyššie (viď. kapitola 2.3). Táto spätná reflexia mala za úlohu vytvoriť práve predstavu o národe ako organickom telese, kde členovia národa v prítomnosti cítia solidaritu so svojimi „predkami“ a rovnako tak vytvára pocit zdôvodnenia vlastnej existencie.¹⁰² Akcentovanie „odvekej“ štátnosti Slovákov preto malo prakticky podobný význam a pretavovalo sa aj do konkrétnych požiadaviek. Tento faktor nám umožňuje pochopiť aj Ďuricov naratív o Slovenskom štáte ako o „obnovení“ slovenskej štátnosti.¹⁰³

Ďurica sa snažil o rehabilitáciu Slovenského štátu a aj príčin jeho vzniku. Z pohľadu ľudáckeho bol práve vznik Slovenského štátu výsledkom národne-emancipačných snáh slovenského národa. Táto interpretácia príčin vzniku je pomerne paradoxná, pretože často ako ospravedlnenie vzniku štátu a prípadné zločiny, ktorých sa ľudácky režim dopustil, boli buď z ľudáckej strany odmietnuté, alebo respektíve ospravedlňované nátlakom nacistického Nemecka.¹⁰⁴ Pri zohľadnení tohto postoja, teda neofúdacky prúd „prirodzene“ videl SNP ako zradu na vlastnom štáte. Pri pokusoch o rehabilitáciu Ďurica jednoznačne nebol sám a v tomto diskurze išiel tiež „príkladom“ František Vnuk s jeho knihou „*Neuveriteľné sprisahanie*“, pri ktorej už z jej názvu si je možné domyslieť, aký má autor postoj k SNP. Vnuk už v samotnom úvode knihy uvádza: „*Dnes už nikto nepochybuje o tom, že augustové udalosti v r.1944 boli zákernou a ťažkou ranou do chrbta Slovenského štátu, predposledným z úderov, ktoré viedli k násilnému zlikvidovaniu slovenskej samostatnosti.*“¹⁰⁵ Hoci títo dvaja autori neboli jediní, kto neofúdacky pohľad presadzoval, v zásade sa dá povedať, že Ďurica a Vnuk boli jednými z popredných tvorcov neofúdackého diskurzu.

¹⁰¹ ĎURICA, Milan. 1990, s.15.

Poznámka: Slovo Tóth mal pôvodne v maďarčine označovať Slovanov, neskôr sa však toto slovo uplatňovalo pri označovaní Slovákov. V tomto prípade „Tót impérium“ má označovať „Slovenské impérium“.

¹⁰² Tamtiež.

¹⁰³ ĎURICA, Milan. 1990, s.37.

¹⁰⁴ MICHELA, Miroslav. 14. marec medzi historickou udalosťou a symbolom. In: *Rozbitie alebo rozpad?*. Bratislava: VEDA, 2010, s.540-541.

¹⁰⁵ VNUK, František. *Neuveriteľné sprisahanie*. Trenčín: Vydavateľstvo Ivana Štelcera, 1993, 2.vyd, s.11.

3.5. Národne-komunistický a neoľudácky výklad národných dejín ako predpoklad k požiadavkám smerujúcim k separatizmu

V predchádzajúcich podkapitolách som sa snažil vysvetliť dva „ideálne typy“ protichodných interpretácií národných dejín, rozdelených na štiepiacej línii odlišného pohľadu na vojnový Slovenský štát a Slovenské národné povstanie. V prechádzajúcom texte boli vyčlenené predovšetkým rozdiely medzi oboma interpretačnými smermi. Navzdory ich zjavným rozdielom je rovnako dôležité poukázať aj na ich podobnosti, napriek tomu, že očividné rozdielne názorové spektrum nás môže zvádzať k zamietnutiu akýchkoľvek podobností. No podobnosti predsa len existujú a nie sú práve najmenšie. Ak na chvíľu odhliadne od štiepiacej línie, tak sa môže spozorovať zaujímavý element, a tým je značná viktimizácia a vytváranie pocitu bezúhonnosti slovenského národa. Túto viktimizáciu si všimneme, ak sa opäť raz pozrieme na Mináča ako na toho, kto bol jedným z tvorcom národne-komunistického kánonu. Jeho pojetie slovenského národa ako toho, ktorý je plebejským a nikdy nemal vlastných kráľov a vždy bol ten, komu vládli iní, vytvára pocit nevinnosti národa a zároveň národa, ktorému bolo vždy porúčané.¹⁰⁶ Neoľudácky smer mal na pocit viktimizácie iný uhol pohľadu. Tu bola neustále zdôrazňovaná „odveká“ existencia Slovákov, ktorí sa niekoľkokrát údajne štátotvorne v histórii prejavili, ale vždy boli nejakým spôsobom napadnutí a v niektorých časoch aj podrobení, čo ich nútilo sa neustále brániť.¹⁰⁷

Ďalším spoločným rysom týchto dvoch typov interpretácie slovenských národných dejín je istý tendenčný sklon k separatizmu. V prípade neoľudáckeho výkladu v Ďuricovej knihe: *Slovenský národ a jeho štátnosť*, sa síce v redakčnom predhovore tvrdí, že redakcia nechce aby názorom Ďuricu boli pripisované „rozbijačské alebo separatistické ciele“,¹⁰⁸ ale samotný charakter knihy zodpovedá o niečom inom. Neustále zdôrazňovanie prapôvodnej štátnosti a jej historickej snahe a potrebe ju obnoviť, jednoznačne dojem separatizmu vzbudzujú. Koniec koncov napriek tejto redakčnej poznámke, v závere Ďurica túto tendenciu k separatizmu aj sám potvrdzuje.¹⁰⁹ Separatistické tendencie neoľudáckeho a národne-komunistického diskurzu nakoniec ukazuje aj ich účasť v rámci iniciatívy „*Za zvrchované Slovensko*“.¹¹⁰ Táto iniciatíva formálne nehovorila o výslovnom separatizme,

¹⁰⁶ MINÁČ, Vladimír, 1970.

¹⁰⁷ ĎURICA, Milan. 1990.

¹⁰⁸ Tamtiež, s.7.

¹⁰⁹ ĎURICA, Milan. 1990, s.38.

¹¹⁰ RYCHLÍK, Jan. 2012, s.188-191.

či samostatnosti Slovenska, ale ako pripomína Jan Rychlík: „...sice nikde nehovořil o samostatném Slovensku, nicméně splnění jeho požadavků jeho existenci nutně předpokládalo.“¹¹¹ Samotný Rychlík zároveň podotýka, že iniciatíva nemala želaný úspech.¹¹²

Vymedzenie a vysvetlenie týchto dvoch prístupov k výkladu národných dejín bolo podstatné, a to nielen z hľadiska, že slúžia ako určité „ideálne“ typy, ale aj preto, že ich interpretácia národných dejín sa dostala do politických a iných subjektov. Samotné prístupy (vďaka svojej dlhej monopolizácii národných dejín) vytvorili dobré „podhubie“ pre prípadné separatistické požiadavky.

3.6. Národne-európsky výklad národných dejín ako nové východisko pre národný kánon?

V predchádzajúcich podkapitolách som uviedol a predstavil dva smery výkladu národnej histórie. A ako so tiež spomenul, tak tieto dva smery zanechali vďaka svojmu minulému monopolnému držaniu výkladu národných dejín zjavné stopy. Logicky, po Nežnej revolúcii, tým „najčerstvejším“ výkladom v pamäti bol ten národne-komunistický, a napriek tomu, či sa so samotným výkladom stotožňovala väčšina populácie alebo nie, tak jednoznačne obyvateľstvo vychovávané počas normalizácie samotný normalizačný výklad poznačil.¹¹³ Čo sa týka národne-katolíckeho, respektíve neofudáckeho diskurzu v národných dejinách, ako som sa zmienil vyššie, tak ten sa opätovne vracia po revolúcií, a to aj napriek snahám komunistického režimu ho zdiskreditovať, či úplne vytlačiť z pamäte. To, že ho bolo možné presadzovať aj po revolúcii je z môjho pohľadu spôsobené najmä dvomi faktormi: 1) samotný diskurz bol zachovaný v slovenskom povojnovom exile a zároveň aj v rámci tajnej cirkvi pôsobiacej na Slovensku,¹¹⁴ 2) diskreditácia komunistického výkladu dejín. To mohlo viesť k vnímaniu SNP časťou spoločnosti ako k udalosti organizovanej komunistami, čo zapadalo do neofudáckeho naratívu o SNP ako komunistickom puči.¹¹⁵ Napriek tomu, že takýto diskurz v porevolučnom období mal svojich zástancov a objavovala sa snaha ho rehabilitovať, reálne v povedomí spoločnosti to nebol nikdy diskurz, ktorý by bol väčšinový.

¹¹¹ Tamtiež, s.188.

¹¹² Tamtiež, s.191.

¹¹³ SNIEGOŇ, Tomáš. Historie ve znovuzrozené volné soutěži. *Dějiny, teorie, kritika*. 2023, (2), s. 230-231.

¹¹⁴ Tamtéž, s.225-230.

¹¹⁵ V tomto druhom prípade sa jedná o moju pracovnú domnienku, ktorú bohužiaľ nedokážem empiricky potvrdiť, či vyvrátiť.

Po Nežnej revolúcii sa vďaka pomerne značnej diskreditácii oboch smerov pri interpretácii národných dejín, vytvára priestor pre postupný vznik nového národného kánonu, ktorý Sniegoň nazýva ako národne-európsky. Národne-európsky diskurz sa snažil dištancovať od predchádzajúcich národných príbehov a rovnako tak sa snažil vytvoriť národný príbeh, ktorý by vyzdvihoval demokratické národné korene. Deliacia línia Slovenský štát - SNP je opäť tento krát dôležitá, pretože tento smer sa hlásil k Slovenskému národnému povstaniu ako k udalosti, ktorá je pre slovenský národ rozhodujúca. Tentokrát to nebolo pojaté v zmysle národno-sociálnej revolúcie, ako to prezentoval národne-komunistický diskurz, ale ako povstanie, či revolúcia, v ktorej sa slovenský národ prihlásil k demokratickej Európe. Tento príbeh vznikol najmä za účelom priblížiť Slovensko smerom k integrácii do transatlantických štruktúr, teda k NATO a EÚ.¹¹⁶ Samotný diskurz by sa dal vnímať ako formovanie národného príbehu, ktoré sa hlási k svojbytnosti slovenského národa, čiže sa nehlási k „slovenskému čechoslovakizmu“ (pozn. neznamená, že je to smer nutne separatistický), ale na rozdiel od národne-katolíckeho výkladu nezdieľa anti-českú rétoriku.¹¹⁷ Je dôležité spomenúť, že podľa Sniegoňa tento prúd bol formovaný najmä politickými elitami Slovenska po roku 1998 so zámerom dostať Slovensko do NATO a EÚ.¹¹⁸ Dovolím si však tvrdiť, že jeho počiatky vieme spozorovať už hneď v porevolučnom období, napríklad v rámci súperenia v akademickej sfére. Asi najlepším príkladom bolo súperenie medzi Historickým ústavom Slovenskej akadémie vied (HÚ SAV) a Historickým odborom Matice Slovenskej (HO MS). V tomto ohľade sa dá povedať, že HÚ SAV reprezentoval národne-európsky koncept výkladu dejín, hoci nie ešte kompletne koncipovaný, tak ako bol v roku 1998, a na strane národne-katolíckeho konceptu stál práve HO MS.¹¹⁹ Toto „súperenie“ sa objavovalo najmä v dôsledku rôznych „historických“ káuz ako napríklad pri publikáciách neofudáckeho historika Milana Ďuricu, potom napríklad v prípade umiestnia Svätoplukovej sochy na Bratislavskom hrade, či pri zákone Lex Hlinka.¹²⁰ Ako to spomína Miroslav Michela, v týchto prípadoch sa historici pôsobiaci v rámci SAV vymedzovali voči týmto príkladom (napríklad práce Ďuricu), ako voči „zneužívajúcim históriu“.¹²¹ Za toto vymedzovanie si

¹¹⁶ Tamtiež s. 221-222.

¹¹⁷ Tamtiež.

¹¹⁸ Tamtiež, s.221.

¹¹⁹ MICHELA, Miroslav. Historici a súperenie o podobu nových národných dejín na Slovensku po roku 1989. In: *Česká paměť – Národ, dějiny a místa paměti*. Praha: Academia, 2014, s.147-148.

¹²⁰ Tamtiež, s.149-151.

¹²¹ Tamtiež, s.151.

historici ako Dušan Kováč, či Jozef Jablonický vyslúžili označenia zo strany agitátorov národne-katolíckeho diskurzu ako „čechoslovakistickí historici“, „zapredanci“, „židia“, či „zradcovia národa“.¹²²

Napriek tomu, že v rámci začiatku 90. rokov bol tento diskurz len v počiatkoch je nutné si ho spomenúť a vymedziť, pretože nám následne pomôže v ďalšej kapitole pri identifikácii politických aktérov a iných subjektov, ktoré by sme presne nedokázali zaradiť do diskurzu národne-komunistického, či národne-katolíckeho a mohli by sme ich považovať za predchodcov, respektíve „zakladateľov“ národne-európskeho výkladu.

¹²² Tamtiež, s.153.

4. Analýza politických strán a subjektov

Ako už samotný názov kapitoly napovedá, tak táto kapitola sa venuje analýze politických strán a iných subjektov. V rámci analýzy sa teda zameriam najmä na tie subjekty, ktoré boli v období skúmaných rokov relevantné a zároveň sa ich pokúsim zaradiť medzi vymedzené tri typy národných kánonov, ktoré som spomínal v predchádzajúcej kapitole. Relevantnosť v prípade politických strán a hnutí je určená na základe toho, či sa strany dostali do Slovenskej národnej rady (SNR) vo volebných obdobiach 1990 a 1992. Z analýzy sú však zámerne vynechané maďarské strany, Strana zelených a Demokratická strana. Maďarské strany boli vynechané najmä z toho dôvodu, že sa jedná o strany, ktoré reprezentovali záujmy maďarskej menšiny a sami sa nesnažili do interpretácie slovenských národných dejín zasahovať. Čo sa týka Strany zelených, tak tých som vylúčil najmä kvôli ich pomerne malej relevantnosti. Síce do SNR sa vo voľbách v roku 1990 dostávajú, avšak len so ziskom 3,49 % hlasov a v nasledujúcich voľbách sa už do SNR ani nedostali.¹²³ Rovnako tak na toto rozhodnutie vplýval faktor, že historickú argumentáciu a národné dejiny vo svojej rétorike nevyužívali, a ak áno, tak v tejto problematike bol ich hlas vo verejnom priestore vďaka nezáujmu zatlačený do úzadia. Z obdobných dôvodov som nezahrnul do výkladu Demokratickú stranu, teda hlavne z dôvodu ich malej relevantnosti, a to aj napriek tomu, že sa do SNR dostala. Konkrétne vo voľbách 1990 Demokratická strana získala 4,40% a v nasledujúcich voľbách v roku 1992 získala ešte menší volebný výsledok 3.31%.¹²⁴

Z politických strán a hnutí analyzujem Verejnú protinásiliovú organizáciu (VPN), Kresťansko-demokratické hnutie (KDH), Slovenskú národnú stranu (SNS) a Stranu demokratickej ľavice (SDL) a Hnutie za demokratické Slovensko (HZDS). Z iných ako politických subjektov sa zameriam aj na organizácie, ktoré istým spôsobom dokázali ovplyvňovať politickú scénu a verejnú mienku. Jedná sa predovšetkým o Maticu slovenskú (MS) a tiež o emigrantské organizácie. V prípade emigrantských organizácií, hoci ich vplyv na domáce pomery bol otáznym, tak na Slovensko prinášali neofudácky diskurz, ktorý bol prítomný

¹²³ Vtedajšie kvórum pre vstup do SNR bolo na úrovni 3%. In: Štatistický úrad Slovenskej republiky. *Výsledky volieb rok 1990*. 1990, dostupné z World Wide Web: <https://volby.statistics.sk/nrsr/snr1990/volby90_s/pph90.htm>.

Štatistický úrad Slovenskej republiky. *Výsledky volieb rok 1992*. 1990, dostupné z World Wide Web: <<https://volby.statistics.sk/nrsr/snr1992/volby92s/uvod92.htm>>.

¹²⁴ Tamtiež.

Poznámka: druhý volebný výsledok už konkrétne nestačil na prekonanie hranice zvoliteľnosti, keďže volebných prah sa zvýšil z- 3 % na 5 %.

v mnohých politických subjektoch. Musím upozorniť, že k subjektom nepristupujem v chronologickom poradí. Poradie v tomto ohľade určoval môj postup vymedzenia jednotlivých prúdov výkladu národných dejín. Keďže som začal národne-komunistickým, tak prvú stranu, na ktorú som sa rozhodol zamerať je SDL, keďže k tomuto výkladu mala najbližšie.

4.1. Strana demokratickej ľavice: od dediča národne-komunistickej interpretácie národných dejín po prechod k výkladu národne-európskemu

SDĽ ako dedič národne-komunistického kánonu si prešla pomerne zaujímavým a dynamickým obdobím. Samotnú SDĽ je možné vnímať ako dediča vyššie spomínaného národného kánonu najmä kvôli faktoru jej kontinuálnym koreňom, ktoré vychádzajú z Komunistickej strany Slovenska.¹²⁵ Z tohto dôvodu pre pochopenie kontextu si je nutné krátky vývoj KSS. KSS pôsobila ako samostatná strana v rokoch 1939 až 1945, čiže v období Slovenského štátu. Tu ako taká však pôsobila v ilegalite a neskôr ako už bolo naznačené v predchádzajúcich kapitolách sa významne podieľala na SNP.¹²⁶ Po skončení vojny a v období tretej republiky pôsobila *de facto* formálne samostatne, ale prakticky podliehala samotnému centru KSČ.¹²⁷ Formálnu samostatnosť však stratila po uchvátení moci komunistami v roku 1948 a KSS počas rokov komunistického režimu bola na dlhý čas viac-menej len určitou regionálnou, či územnou organizáciou KSČ.¹²⁸ Toto bolo najviac citel'né počas rokov 1948 až 1968. V roku 1968 prakticky zo strany reformných komunistov zo Slovenska prichádza požiadavka na federalizáciu strany ku ktorej aj dôjde, ale následná „husákovská centralizácia“ a princíp demokratického centralizmu dá KSS opäť do polohy len územnej odnože KSČ.¹²⁹ Praktické osamostatnenie KSS od KSČ príde až v prvej polovici roka 1990. Do volieb ide teda KSS už prakticky samostatne, aj keď v rámci federácie je v akejsi „koalícii“ s Komunistickou stranou Čiech a Moravy (KSČM).¹³⁰ V tomto istom období sa do čela strany dostáva Peter Weiss. Weiss vedie stranu ešte pod názvom KSS do volieb v júni 1990, ale za jeho vedenia dochádza k transformácii KSS a jej sociál-demokratizácii do podoby SDĽ. Celý tento proces je zakončený, keď zo staršieho názvu KSS-SDĽ už ostáva len názov SDĽ, a zároveň aj s prebehnutím prvého snemu, teraz už len v podobe SDĽ, kedy počas neho dochádza k oficiálnemu odchodu z federálnej koalície s KSČM počas 14. a 15. decembra 1991.¹³¹ Napriek tomu, že SDĽ je do značnej miery dedičkou KSS, tak je nutné spomenúť, že

¹²⁵ KOPEČEK, Lubomír. *Politické strany na Slovensku 1989 až 2006*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. s. 182-183.

RYCHLÍK, Jan. 2002, s. 103-105.

¹²⁶ KOPEČEK, Lubomír. 2007, s. 183.

¹²⁷ Tamtiež.

RYCHLÍK, Jan. 2002, s. 104.

¹²⁸ RYCHLÍK, Jan. 2002, s. 104.

¹²⁹ Tamtiež.

KOPEČEK, Lubomír. 2007, s. 183.

¹³⁰ RYCHLÍK, Jan. 2002, s. 104-105.

¹³¹ KOPEČEK, Lubomír. 2007, s. 184.

strana sa snažila dištancovať od tejto minulosti.¹³² Táto snaha sprevádzala okrem zmeny názvu a ukončenia spolupráce s českým komunistickým náprotivkom, aj napríklad programové opustenie marxizmu počas stranického fóra v roku 1990 a následný odchod ortodoxných komunistov zo strany počas januára v roku 1991.¹³³

Napriek tejto snahe ukončiť historickú kontinuitu SĽS s KSS je nutné konštatovať,¹³⁴ že SĽS predsa len sa do veľkej miery kontinuálnou nástupkyňou KSS. Ak by sme ale chceli aplikovať obdobnú metódu pri ich interpretácii národných dejín, tak táto problematika je o niečo komplikovanejšia. Samotná strana sa svojou identitou hlásila k SNP a striktnie odmietala ľudácky režim Slovenského štátu, rovnako tak aj osobu Jozefa Tisa.¹³⁵ Tentokrát však táto interpretácia národných dejín mala o niečo odlišnejší charakter výkladu a predsa len sa snaží o inú interpretáciu. V tomto ohľade v denníku *Pravda*, ktorý prakticky slúžil ako stranický denník SĽS, je možné odsledovať niekoľko článkov, ktoré sa venujú téme SNP. V týchto článkoch už však SNP nie je vnímané ako revolúcia sociálna, či socialistická, ale revolúcia, ktorou sa Slovenský národ vymedzil voči fašistickej diktatúre a postavil sa na stranu demokratickej Európy.¹³⁶ Napriek tomu, že charakter revolúcie v tomto výklade sa zo sociálnej zmenil na demokratickú, tak národný charakter revolúcie ostal. V tomto prípade sa priznáva, že SNP nemá charakter presnej štátotvornosti, pretože Slovenský štát samo o sebe SNP povalilo, ale jednalo sa o akt, ktorý bol nevyhnutný aby bol národ vnímaný ako ten, kto sa postavil fašizmu. Tým pádom SNP vlastne svojím spôsobom slúžilo ako nástroj, pomocou ktorého sa slovenský národ v povojnovej obnove mohol dožadovať určitej formy autonómie a rovnoprávneho postavenia v Československu a nebol vnímaný ako porazený národ, ktorý nemá právo sa vyjadrovať k povojnovému usporiadaniu.¹³⁷ Predseda strany Peter Weiss postoj svojej strany dobre vystihol počas svojho prejavu v Slovenskej národnej rade v rámci rozpravy o návrhu zákona o vyhlásení dňa vypuknutia SNP ako štátneho sviatku: „(...)všetci súhlasíme, že sme vstúpili na cestu k skutočnej demokracii. Zároveň však dochádza k akémusi paradoxu. Kým napríklad už dnes spomínaní Francúzi sa vyrovnali s pétainovcami a dodnes si ctia a vážia maguistov (pozn. jedná sa o preklep v stenoprotokolovom zápise. Z kontextu citátu je pomerne zjavné že

¹³² Tamtiež. s.186.

¹³³ Tamtiež. s.186-187.

¹³⁴ Tamtiež. s.187.

¹³⁵ RYCHLÍK, Jan. 2002, s. 105.

RYCHLÍK, Jan. Jozef Tiso: môj nepriateľ – tvůj hrdina?. *Soudobé dějiny*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2018, XXV(3-4), s. 362.

¹³⁶ *Pravda*, 29.8. 1992.

¹³⁷ *Pravda*, 29.8. 1992.

autor mal na mysli *degaulleistov a nie maguistov*) a netrpia pocitom, že jednoznačným prihlásením sa k univerzálnej európskej demokratickej tradícii, tradícii antifašistického zápasu, sa ako národ rozdelili, u nás sa objavujú hlasy, podľa ktorých by sme sa mali tváriť nad výsledkami druhej svetovej vojny a nad jednoznačným pripojením sa slovenského národa k antifašistickej koalícii rozpačito. (...) *Dámy a páni, otázku možno postaviť aj takto: ti, ktorí deportovali morálny kredit národa do koncentračných lágrov, ti, ktorí poslali desaťtisíce židovských spoluobčanov na smrť, majú byť z morálneho hľadiska stavaní na jednu úroveň s tými, ktorí sa už na to nemohli dívať a povstali? Vedť takto by sme mohli vlastne pokojne spochybníť nielen zmysel antifašistického zápasu ako celku, ale aj zmysel vyhlásenia, ktoré urobila Slovenská národná rada k deportáciám Židov. A môžeme si položiť aj ďalšiu otázku: potrebuje dnešná Slovenská republika, ktorá slobodne deklarovala svoju zvrchovanosť a prijala svoju ústavu, pre svoju budúcnosť zvrchovaného štátu barličky odvolávania sa na režim, ktorý vznikol a udržiaval sa z vôle Velkonemeckej ríše? Domnievam sa, že takéto barličky Slovenská republika nepotrebuje.*¹³⁸

Na základe tohto postoja k SNP je možné pozorovať zmenu vo výklade národných dejín od národne-komunistického diskurzu smerom k národne-európskemu. Tento samotný posun dokonca potvrdzuje program SDE z roku 1993, v ktorom sa strana sa stavia pozitívne k integrácii Slovenska do EÚ a NATO.¹³⁹ Jedna z vecí, ktoré by mohli pomerne spochybníť tento prechod SDE od dediča národne-komunistického diskurzu k diskurzu národne-európskemu bola osoba Vladimíra Mináča. Vladimír Mináč sa totiž po prerode KSS na SDE dostáva taktiež do strany.¹⁴⁰ Každopádne aj u Mináča môžeme spozorovať istú formu „prerodu“ počas ktorej sa z bývalého národného-komunistu rodí plnohodnotný postkomunistický nacionalista. Tento „prerod“ je reprezentovaný práve jeho pomerne známym výrokom: „*ako komunista som zlyhal, ako Slováč stojím na prahu nového tisícročia*“.¹⁴¹ Svoje samotné ľavicové zameranie si však Mináč drží a taktiež k preformovaní výkladu udalostí SNP z jeho strany neprichádza.

Zaujímavé je rovnako sledovať, že samotná SDE v rámci svojej rétoriky, ktorá by požadovala isté štátoprávne slovenské požiadavky, príliš nevyužívala. Ak používala istý

¹³⁸ *Stenografická správa o 6.schôdzi Slovenskej národnej rady, konanej 29. a 30.septembra a 1.októbra 1992.* Slovenská národná rada. [cit.20.3.2023]. Dostupné z World Wide Web: [Web:<https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=71568>.-](https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=71568)

¹³⁹ KOPEČEK, Lubomír. 2007, s 182.

¹⁴⁰ RYCHLÍK, Jan. 2002, s. 105.

¹⁴¹ Z televíznej diskusie s Vladimírom Mináčom. In: *Televízny klub mladých.* Bratislava: Československá televízia, 1989. [cit. 20.3.2023]. Dostupné z Word Wide Web: [<https://www.youtube.com/watch?v=pFctyD27hYY&ab_channel=PavelMatejovi%C4%8D>.](https://www.youtube.com/watch?v=pFctyD27hYY&ab_channel=PavelMatejovi%C4%8D)

výklad národných dejín, tak ten bol väčšinou spojený s výročiami, ako napríklad výročie SNP, či kritika a vyhradenie sa voči 14. marcu a Slovenskému štátu, kde sa však viac akcent kládol na antifašizmus.¹⁴² Predstava SDĽ o usporiadaní porevolučného Československa bola pomerne dosť podobná všeobecnej slovenskej predstave. SDĽ si predstavovala systém „*voľnejšej federácie s konfederatívnymi prvkami*.“¹⁴³ K presadeniu tejto predstavy, však tak nebol použitý argument historický. Prečo sa žiadny historický argument zo strany SDĽ k presadeniu tejto požiadavky nevyužil? To je ťažké určiť. Jedným z možných vysvetlení by mohol byť spoločenský tlak na Slovensku, alebo je aj možné určité presvedčenie SDĽ, že slovenský národ dospel jednoducho k tomuto požiadavku evolučne a sám o sebe sa tento argument nepotrebuje obhajovať svojou historickou argumentáciou. Toto vysvetlenie by prípadne aj zapadalo do národne-európskeho výkladu národných dejín, každopádne vzhľadom k tomu, že k tomuto chýba jednoznačný dôkaz, nie je možné túto tézu potvrdiť.

4.2. Slovenská národná strana a jej snaha o interpretáciu národných dejín

SNS vznikla prioritne ako strana, ktorá sa definovala a vymedzovala na národnostnej otázke Slovenska a slovenského národa. Podnet pre vznik SNS dal protest pred Slovenskou národnou radou, ktorou dav vyjadroval protest voči Havlovmu návrhu o štátnom znaku.¹⁴⁴ Vznik strany je predovšetkým spojený so skupinou „Krym“ – diskusnou spoločnosťou, ktorá sa schádzala v kaviarni pod týmto názvom.¹⁴⁵ Jej činnosť je spojená aj inými nacionalisticky orientovanými organizáciami a spolkami ako *Štúrovou spoločnosťou*, *Združením národnej obrody Slovákov*, či *Zväzom slovenských učiteľov*. Ich činnosť bola pomerne často spojená aj s Maticou Slovenskou. K ustanovujúcemu snemu strany došlo 19. 5. 1990. Za predsedu strany bol zvolený Vítazoslav Moric, no k zakladateľom patria aj Jozef Prokeš, či Marián Andel.¹⁴⁶ Medzi dôležité figúry hnutia je tiež nutné spomenúť aj historika Antona Hrnka. Strana ako taká sa sama o sebe snažila hľadať historické korene a historické prepojenia. Preto sa vo svojej podstate snažila nadviazať na „pôvodnú“ Slovenskú národnú stranu z roku 1871, ktorá pôsobila až do konca roka 1938, kedy sa bola

¹⁴² *Pravda*, 14.3. 1992.

¹⁴³ *Pravda*, 16.12. 1991.

¹⁴⁴ RYCHLÍK, Jan. 2002, s. 102.

¹⁴⁵ Tamtiež.

¹⁴⁶ KOPEČEK, Lubomír. 2007, s 417-418.

nútená sa včleniť do Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (HSĽS).¹⁴⁷ Pôvodne pri svojom vzniku v roku 1871 strana slúžila ako „celonárodná“, neskôr po odčlenení národne-katolíckej časti Slovenskej ľudovej strany (neskôr HSĽS) sa SNS stala stranou, ktorá primárne zastupovala národne orientovaných slovenských evanjelikov.¹⁴⁸ Táto snaha novovzniknutej SNS nadviazať na historickú kontinuitu dávala a dodnes dáva SNS silný argumentačný nástroj v podobe prvej a najstaršej slovenskej politickej strany.¹⁴⁹ Strana sa zároveň historicky odkazovala na „*duch cyrilometodovských tradícií*“ a rovnako tak na odkaz Štúrovcov.¹⁵⁰

Ak sa bližšie pozrieme na výklad samotných národných dejín, tak sa dá spozorovať obdobný trend výkladu, akú presadzovala neofudácka interpretácia národných dejín. Pri výklade SNS operuje s klauzulou o „odvečnosti“ slovenského národa, a to až takým spôsobom, že sa táto klauzula bola zahrnutá v programovom vyhlásení o „*hlavnom poslaní SNS*“: „*Sústrediť pozornosť na výučbu vlastenectva a slovenských dejín, s cieľom upevniť vedomie, že slovenský národ je v Európe autochlónny, žije tu od nepamäti a má svoju slávnú históriu počnúc Samovou ríšou.*“¹⁵¹ Princíp tohto typu výkladu je pritom podobný ako neofudácky výklad: vytvoriť spätnú reflexiu o národných dejinách, kde existencia národa je odveká, a tým pádom späť s povedomým o „vlastných“ predkoch národa. Tento akcent okrem tohto povedomia, dáva aj možnosť národu formulovať vlastné požiadavky, pretože predsa takýto „starý národ“ má na svoje nároky právo. Je tým pádom pomerne zaujímavé sledovať túto snahu o výklad národných dejín, ktorý sa snaží neustále vyvracať fakt „nehistorickosti“ národa, akoby táto zmena mala národu dodať legitimitu vlastných požiadaviek. Samozrejme, v tomto ohľade slovenské prostredie nie je ojedinelé. Tým, že rozvoj národného spoločenstva, akým bolo to slovenské, sa odohral v neskoršom časovom prostredí, tak tieto obdobné snahy o výklad národných dejín v mnohých ohľadoch pripomínajú argumenty národných hnutí z 19. storočia, prípadne ešte zo začiatku 20. storočia.

Navzdory podobnosti s neofudáckym smerom, je možné výklad národných dejín zo strany SNS považovať taktiež za neofudácky, respektíve národne-katolícky? Odpoveď na túto

¹⁴⁷ Tamtiež, s. 413-414.

¹⁴⁸ Tamtiež.

¹⁴⁹ Slovenská národná strana. [cit.20.3.2023]. Dostupné z World Wide Web < <https://www.sns.sk/onas/profil/>>.

¹⁵⁰ Z Programového vyhlásenia SNS zverejneného v týždenníku *Slovenský národ*. In: *Slovenský národ*, 7.6. 1990.

¹⁵¹ Z Programového vyhlásenia SNS zverejneného v týždenníku *Slovenský národ*. In: *Slovenský národ*, 7.6. 1990.

otázku je dosť komplikovaná. Postoj SNS k Slovenskému štátu a udalostiam SNP bol diverzifikovaný a nie je jednoznačne možné určiť, či sa SNS ako celok stavala k týmto udalostiam kladne alebo záporne. Názory SNS sa v týchto prípadoch líšili na základe vnútornej frakcionalizácie, ktorá sprevádzala SNS prakticky od volieb v júni 1990.¹⁵² Táto frakcionalizácia strany sa prejavovala najmä v postojoch na fungovanie spoločného štátu. V samotných začiatkoch strany, ako tvrdí profesor Ján Rychlík, sa nachádzali napríklad aj zástancovia federácie.¹⁵³ Názory však na organizáciu spoločného štátu s Čechmi boli zo strany SNS často premenlivé. V jednom momente žiadala najprv SNS „autentickú federáciu“,¹⁵⁴ inokedy to boli konfедераčné požiadavky¹⁵⁵ a následne bola požadovaná samostatnosť.¹⁵⁶ Podobne bola SNS na tom aj v názoroch na Slovenský štát, či SNP.

V rámci SNS by sme mohli jednoznačne nájsť sympatizantov s režimom Slovenského štátu, a tým aj osoby Jozefa Tisa. V straníckom týždenníku *Slovenský národ* sa veľmi často k výročiam, ktoré sa viažu k téme o Slovenskom štáte, objavujú články, ktoré režim štátu oslavujú, prípadne sa snažia o jeho rehabilitáciu. V jednom z článkov v rámci týždenníka sa k výročiu popravu prezidenta Jozefa Tisa objavuje názov „*Smutné výročie*“.¹⁵⁷ V tomto článku sa objavujú citáty samotného Jozefa Tisa, citáty z kníh neofudáckeho historika Františka Vnuka, či napríklad na záver aj smútočný žal k Tisovej poprave.¹⁵⁸ Rovnako sa v jednom z vydaní týždenníka objavujú aj niektoré časti z knihy Vnuka s názvom „*Dedičstvo našich otcov*“, v ktorej Vnuk ospravedlňuje režim Slovenského štátu a popiera podiel Slovenského štátu na deportáciách židov.¹⁵⁹ Časť SNS, ktorá mala k Slovenskému štátu kladný vzťah, občas pomerne „rada“ využívala pozitívnu interpretáciu dejín okolo Slovenského štátu k politickému boju. Napríklad na výročie vyhlásenia nezávislosti Slovenského štátu 14. 3. 1990 zverejnila „*Výzvu 14. marec -21. júl za zvrchovanosť Slovenska*“ vo svojom týždenníku.¹⁶⁰ Nedá sa v tomto ohľade nešpekulovať, že vyhlásenie tejto výzvy bolo zverejnené zámerne a provokačne k tomuto symbolickému dátumu, teda k dátumu vyhlásenia Slovenského štátu.

Ak by sme sa pozreli na samotné vedenie SNS, tak ich postoj k Slovenskému štátu a SNP

¹⁵² KOPEČEK, Lubomír. 2007, s 418-419.

¹⁵³ RYCHLÍK, Jan. 2002, s. 103.

¹⁵⁴ *Slovenský národ*, 15.3. 1991.

¹⁵⁵ Z Programového vyhlásenia SNS zverejneného v týždenníku *Slovenský národ*. In: *Slovenský národ*, 7.6. 1990.

¹⁵⁶ *Slovenský národ*, 10.3.1992.

¹⁵⁷ *Slovenský národ*, 10.11.1990.

¹⁵⁸ *Slovenský národ*, 10.11.1990.

¹⁵⁹ *Slovenský národ*, 17.3.1992.

¹⁶⁰ *Slovenský národ*, 15.3. 1990.

bol pomerne rezervovaný a ich vyjadrovanie sa k týmto udalostiam bolo mnohokrát zdržanlivé. V prípade Mórica a Prokeša sa jednalo o „neutrálny postoj“ . Jedným z takýchto „neutrálnych“ vyjadrení mal práve vyššie zmienený Prokeš, hoci jeho celková rétorika v podaní nasledovného citátu sa opatrná byť nezdá: *„žiadam okamžite zaraziť genocídu slovenského národa v tomto štáte. Domnievam sa, že i národ žijúci v strednej Európe má nárok na to, aby bolo rešpektované jeho právo na existenciu, svojbytnosť a rozvoj. V dôsledku oficiálnej politiky čechoslovakizmu praktizovaného od samého vzniku Československej republiky až podnes o existencii slovenského národa svet prakticky nevie. Nielenže slovenský národ nemá zastúpenie v OSN, ale nie je uvádzaný ani vo svetových encyklopédiách. Oficiálne vo svete existuje v Československu len jeden národ. Čo sa týka slovenského jazyka, zdá sa, že tento nie je uzákonený ani na celom území Slovenska. Vo Websterovom slovníku anglického jazyka, ktorý má charakter jazykového zákona, sa slovenčina nedostala ani medzi "ostatné slovanské jazyky". Ak sa Slováci opovážia hájiť si svoje práva na svojbytnosť, hneď sú označení za separatistov a rozbíjačov republiky. Presne takto sme boli označení českou stranou na ostatnom zasadnutí generálnej rady tzv. Československej konfederácie odborových zväzov len preto, že si chceme v odbornom hnutí riešiť svoje problémy svojprávnne a odmietli sme sa podriaďovať Prahe. Jeden český kolega zašiel až tak ďaleko, že začal spomínať rok 1939.“*¹⁶¹ Celkom logicky túto rétoriku preberá aj stránická tlač *Slovenský národ*. Ak sa v týždenníku objavovali kritické články k Slovenskému štátu, tak boli dosť opatrné. V tomto smere „neutrálne“ stanovisko k Slovenskému štátu je charakteristické dvomi rovinami. Na jednej strane samotný akt vyhlásenia nezávislosti je vnímaný pozitívne a rovnako tak je vnímané aj budovanie národného povedomia v rámci štátu, no na strane druhej je režimu vyčítaná kolaborácia s Nemeckom a deportácie židov.¹⁶² Najlepšie túto „dilemu“ o Slovenskom štáte opäť raz vystihol Prokeš v rámci *Slovenského národa*: *„Štrnásty marec je veľmi významným dátumom slovenskej histórie. Tak ako Francúzi oslavujú 14. júna výročie Veľkej francúzskej revolúcie a nespája ho nikto s jakobínskym terorom, mal by 14. marec, deň, keď sa prvýkrát v novodobej histórii vytvoril samostatný štát, zjednocovať Slovákov v myšlienke k samostatnosti a nemal by byť rozdeľovníkom národa na tých, ktorí obdobie*

¹⁶¹ Stenografická správa o 23.schôdzi Slovenskej národnej rady, konanej 16.marca 1990. Slovenská národná rada. [cit.20.3.2023]. Dostupné z World Wide Web:

<<https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=74886>>.

¹⁶² *Slovenský národ*, 15.8. 1990.

*vojny chvália a tých, čo ho hania.*¹⁶³ Tento „neutrálny“ postoj sa prejavuje aj v rámci názoru tohto „stredového“ prúdu k udalostiam SNP. SNP je v tomto prípade vnímané ako povstanie, ktoré sa na jednej strane postavilo proti fašizmu, ale zároveň na strane druhej sa toto vymedzenie voči ľudáckemu režimu znamenalo sa postaviť proti vlastnej štátnosti. Tento názor znovu opäť raz razil na pôde Slovenskej národnej rady Prokeš.¹⁶⁴ V tomto ohľade je výklad samotných udalostí SNP podobný ako v prípade SDL, no SNP je tu vnímané v negatívnejšom svetle, pretože sa muselo vymedziť voči Slovenskej štátnosti.

Nakoniec v rámci SNS bol prúd, ktorý vnímal samotný Slovenský štát v negatívnom svetle a SNP bolo vnímané pozitívne. Tento prúd v rámci SNS zastával hlavne Anton Hrnko. Ten ho už vyjadril počas ustanovujúcej schôdze národnej rady: *„(...)stojíme dnes pred historickou úlohou vytvoriť vôbec prvý slobodne zvolený parlament slovenského národa a jeho orgány. Doterajšie pokusy o vytvorenie skutočného zákonodarného snemu pre Slovensko boli vždy poznačené okolnosťami a dobou, ktoré nie vždy priali nášmu národu tak ako práve súčasná doba. Aj keď nemožno povedať, že vytvorenie snemu slovenskej krajiny v roku 1938 a volenej Slovenskej národnej rady v roku 1946 bolo nejak zvlášť nedemokratické, predsa tieto zákonodarné zbory nemožno nazvať, s rukou na srdci, za zvolené v slobodných voľbách. Nemusím to, myslím, nejak zvlášť vysvetľovať. Ani v roku 1946 to neboli slobodné voľby.*¹⁶⁵ Čo sa týka vzťahu k SNP, ten bol pozitívny. V tomto ohľade v rámci nacionalistickej rétoriky Hrnko používal národne-komunistický výklad udalostí SNP.¹⁶⁶

Ak by som to mal nakoniec zhrnúť, tak v rámci výkladu národných dejín panovala v SNS predstava výkladu „najstarších dejín Slovákov“ podobná ako v prípade neoludáckeho diskurzu. Ak by sme sa však od tohto výkladu posunuli na základnú štiepiacu líniu slovenských dejín, tak v rámci SNS boli diskurzy tri: Prvý diskurz, ktorý hájil neoludácke pozície, druhý diskurz ktorý hájil „neutrálny“ či „stredový“ obraz o historických udalostiach týkajúcich sa Slovenského štátu a SNP a tretí diskurz, ktorý vnímal tieto udalosti skrz optiku národne-komunistického výkladu dejín. Zo všetkých týchto prúdov,

¹⁶³ Slovenský národ, 17.3.1992.

¹⁶⁴ Stenografická správa o 6.schôdzi Slovenskej národnej rady, konanej 29. a 30.septembra a 1.októbra 1992. Slovenská národná rada. [cit.20.3.2023]. Dostupné z World Wide Web: [Web:<https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=71568>](https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=71568)-

¹⁶⁵ Stenografická správa o ustanovujúcej /1./schôdzi Slovenskej národnej rady, konanej 26.júna 1990. Slovenská národná rada. [cit.20.3.2023]. Dostupné z World Wide Web: [<https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=74783>](https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=74783).

¹⁶⁶ RYCHLÍK, Jan. 2015, s. 575.

ten „najviditeľnejší“ sa zdal byť druhý diskurz. Pravdepodobne najmä preto, aby zachoval *status quo* a nerozštiepil stranu ešte viac ako bola. Každopádne, z hľadiska interpretácie národného príbehu je SNS pomerne ťažké zaradiť. Na strane jednej je tu jednoznačne prítomnosť neofudácka, či respektíve národne-katolícka, na strane druhej je tu zároveň prítomný národne-komunistický príbeh. Zo všetkých typov tu chýba prakticky diskurz len jeden, a to národne-európsky. Toto rozdelenie v strane je možné pričítať vnútornej fragmentácií v SNS. Napriek samotnej fragmentácií ohľadom výkladu týchto udalostí, je možné sledovať určité „praktické“ využitie týchto prúdov v strane, ktoré bolo charakteristické využívaním argumentov a symbolisticky tej, ktorá sa v tom danom čase a mieste hodila.

4.3. Kresťanskodemokratické hnutie: medzi národne-katolíckym a národne-európskym výkladom

KDH bolo na Slovensku po revolúcii jedno z prvých politických hnutí, ktoré sa do histórie zapísalo ako jedno z najvýznamnejších.¹⁶⁷ Samotné KDH by sme mohli vnímať ako hnutie, ktoré vzniklo z katolíckeho disentu. V počiatkoch sa sformovalo KDH ešte v rámci VPN okolo osoby Jána Čarnogurského a vo februári 1990 sa oficiálne KDH odčleňuje od VPN. KDH je možné charakterizovať ako stranu, ktorá zastupovala národné a kresťanské postoje.¹⁶⁸ Ak by sme sa pozreli na KDH bližšie, tak do určitej miery v tomto danom období je možné hnutie ako také považovať za národné. Tento samotný faktor nemusí byť až tak zjavný, a to aj najmä vďaka postojom, ktoré jeho predseda, ale aj veľká časť hnutia zastávala. Jednalo sa teda predovšetkým o pro-československý postoj, ktorý zastával predseda hnutia Čarnogurský. Vyjadroval sa za zachovanie spoločného československého štátu, avšak počítal s jeho dočasnouťou. Čarnogurský vychádzal totiž z predpokladu, že Československo po vstupe do nadštátneho celku (pozn. Európskeho spoločenstva) sa rozdelí a Česko a Slovensko budú v tomto celku vystupovať samostatne.¹⁶⁹

Ako však na tento koncept KDH vplyva výklad národných dejín? Pre bližšie pochopenie sa musíme pozrieť bližšie na ideovú bázu hnutia. Politológ Lubomír Kopeček hovorí o KDH ako o hnutí, ktoré sa snažilo o presadenie dvoch „protikladných tradícií“.¹⁷⁰ Na jednej strane stála tradičná národne-katolícka tradícia, ktorá sa snažila presadzovať konzervatívno-nacionalistické hodnoty, na strane druhej je tu tradícia presadzovať hodnoty, ktoré boli typické pre západné kresťanské hnutia, akými bolo typicky nemecké *Christlich Demokratische Union (CDU)*.¹⁷¹ Toto dvojité ponímanie vlastných tradícií sa samo prejavuje v interpretácii národných dejín zo strany KDH. KDH v prípade hľadania slovenskej štátnosti sa príliš do histórie nevracia. Nehľadá teda korene štátnosti v napríklad Veľkej Morave, alebo Samovej ríši ako to robil neofudácky výklad, alebo výklad SNS. V tomto prípade počiatok slovenskej štátnosti KDH vidí prakticky už vo vzniku Československa, kedy sa Slováci ako národ sa rozhodli pre spolužitie s českým národom

¹⁶⁷ RYCHLÍK, Jan. 2002, s.103.

¹⁶⁸ Tamtiež.

¹⁶⁹ ČARNOGURSKÝ, Ján. *Videné od Dunaja*. Bratislava: SLZA,1997, s.223.

¹⁷⁰ KOPEČEK, Lubomír. 2007, s 303.

¹⁷¹ Tamtiež, s.303-304.

v jednom štáte.¹⁷² V tomto spozužití nemali Slováci hned' úplne rovnoprávne postavenie, ale postupnou cestou sa slovenský národ dokázal vymôcť k lepšiemu postaveniu. V tomto pohľade KDĤ a Čarnogurský vníma pozitívne postavu Andreja Hlinku.¹⁷³ Zaujímavé je pozrieť sa teda na to, ako stojí KDĤ na štiepiacej línii výkladu národných dejín, teda aké je jeho názorové postavenie vo vzťahu k Slovenskému štátu a SNP. Vzťah Čarnogurského k týmto udalostiam by sa dal definovať ako „neutrálny“, pretože explicitne sa nestavia ani na jednu a ani na druhú stranu. Vo svojej knihe *Videné od Dunaja* Čarnogurský tento konflikt okolo tejto kapitoly dejín videl ako jednu zo šiestich disproporcií národa. Okomentoval to nasledovne: *„Najneskôr aféra s odhalením pamätnej dosky na budove Učiteľského ústavu v Bánovciach nad Bebravou odhalila, že disproporcie, s ktorými sa na Slovensku stretávame, nie sú iba hmotnej povahy. Hodnotenie ľudáckeho režimu, Slovenského štátu, dr. Tisu, Povstania a ďalšie problémy rozdeľujú slovenskú spoločnosť, a nie je to rozdelenie iba akademické. Rozdelenie spoločnosti v otázkach hodnotenia našich vlastných dejín prehlbuje aj zasahovanie zahraničia do hodnotenia našich vlastných dejín. Netolerantnosť pri hodnotení dejín nám bráni zjednotiť sa pri prekonávaní vonkoncom súčasných problémov. Musíme skončiť s občianskou vojnou pri hodnotení minulej občianskej vojny.“*¹⁷⁴ „Neutrálny“ postoj k tomuto zaujal aj poslanec z KDĤ Anton Neuwrith, ktorý nezahlasoval za návrh vyhlásiť 29. august - deň vypuknutia SNP, za štátny sviatok a vyjadril sa nasledovne: *„Ak by sme vyhlásili 29.august za štátny sviatok, raz navždy by sme priznali klady obrany mravných a národných hodnôt na jednej strane a druhú by sme bezvýhradne zatratili. Mravnú hodnotu vyhasnutých životov by sme pripísali k dobru jedným a tým druhým by sme prisúdili len úlohu vrahov. Pritom vieme, že sa proti životu prehršili tak na jednej, ako aj na druhej strane.“*¹⁷⁵ Sám Neuwrith, oddaný svojmu „neutrálnemu postoj“, preto navrhol aby bol 29.august pamätným dňom, počas ktorého sa bude čtiť pamiatka celkovo obetiam konfliktu, v ktorom boli zabíjani ako ľudáci, tak povstalci, pričom použil analógiu Španielskej občianskej vojny, kde sú čtení vojaci bez náležitosti k určitej strane konfliktu.¹⁷⁶

Tento pomerne „neutrálny“ postoj Čarnogurského, či Neuwritha je možno odvodiť práve

¹⁷² ČARNOGURSKÝ, Ján. 1997, s.222-223.

¹⁷³ Tamtiež.

¹⁷⁴ Tamtiež, s.133.

¹⁷⁵ *Štenografická správa o 6.schôdzi Slovenskej národnej rady, konanej 29. a 30.septembra a 1.októbra 1992.* Slovenská národná rada. [cit.20.3.2023]. Dostupné z World Wide Web:

Web:<<https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=71568>>-

¹⁷⁶ Tamtiež.

na základe Kopečkom dvoch vyššie spomenutých tradícií. Na jednej strane sa KDH týmto postojom snaží pôsobiť na tých voličov, na ktorých v minulosti pôsobila bývalá HSĽS,¹⁷⁷ (tu je možné sledovať teda prejav národne-katolíckeho diskurzu), na druhej strane sa KDH nemohlo postaviť úplne na stranu obhajoby Slovenského štátu, lebo by mohlo prípadne strániť, či respektíve nezískať kresťanských voličov, ktorí sa nestotožňujú s bývalým ľudáckym režimom, a tiež aby týmto svojím nevyhranením postojom si KDH „nepoštvalo“ proti sebe českú politickú scénu a verejnú mienku (tu si je možné všimnúť prejav západnej kresťanskodemokratickej tradícií a tiež čiastočne národne-európskeho diskurzu).¹⁷⁸

Ako už bolo vyššie naznačené, tak KDH nezachádza príliš do histórie odôvodnenia prípadnej štátnosti. Rovnako tak tu chýba spätný pohľad na dejiny a hľadanie „odvekosti“ národného spoločenstva. Tento pohľad môže byť daný tým, že samotný Čarnogurský nezdial primordiálnu predstavu nacionalizmu. Sám Čarnogurský svoju predstavu vystihuje najlepšie v denníku *Smena* pri otázke na to, aký má názor na požiadavku samostatnosti Slovenska: „(...) každý národ má právo na sebaurčenie, má právo na samostatnosť, a toto právo majú aj Slováci. Toto právo neodvodzujem z existencie slovenského štátu 1939-1945, ale odvodzujem ho z medzinárodného práva a z našej existencie ako samostatného národa. Naplnenie tohto práva vidím v tom, že sa Slovensko zaradí medzi ostatné európske národy rovnoprávnym spôsobom, formou, ktorá je v súčasnosti v Európe a vo svete uznávaná a akceptovaná.“¹⁷⁹ Z tohto výroku je možné vyčítať, že Čarnogurského postoj k národu a jeho právam na sebaurčenie, vychádza skôr z moderného prirodzeno-právneho konceptu národnostných práv, ako z určitej formy „historického práva“ na existenciu a štátnosť.

¹⁷⁷ RYCHLÍK, Jan. 2002, s.103.

¹⁷⁸ KOPEČEK, Lubomír. 2007, s 303-309.

¹⁷⁹ ČARNOGURSKÝ, Ján. 1997, s. 272.

4.4. Verejnosť proti násiliu a národne-európsky výklad národných dejín

Hoci sa to na prvý pohľad nemusí zdať, tak Verejnosť proti násiliu (VPN) mala pomerne zásadný vplyv na formovanie diskurzu o národných dejinách. Presné určenie konkrétneho, alebo jednoznačne definovaného diskurzu ohľadom národných dejín je pomerne ťažké určiť, keďže VPN bolo hnutie revolučné (pozn. v kontexte Nežnej revolúcie), ktoré zahŕňalo masy obyvateľstva, v rámci ktorých pohľad na národné dejiny a ich interpretáciu bol pochopiteľne rozdielny. Napriek tejto masovosti a rozdielnemu pohľadu na dejiny, ako podotýka Kopeček, tak samotné pomyselné jadro VPN tvorili „liberáli“ okolo Jána Budaja a Fedora Gála.¹⁸⁰ Okrem tohto vyššie zmieneného faktoru, podstatná pre vývoj interpretácií národných dejín v rámci hnutia bola samotná pôsobnosť hnutia. VPN ako hnutie vzniklo na báze republikovej, no nie na báze celofederálnej. Tento fakt je mimoriadne dôležitý, pretože ukazuje, že už na začiatku vypuknutia revolúcie, slovenská časť a jej revolučné požiadavky boli odlišnejšie od tej českej a bolo jasné, že hnutie sa chystá zastupovať záujmy v prvom rade slovenské. Historik Rychlík túto rozdielnosť ohodnotil ako skutočnosť, že v Československu vlastne prebehli dve revolúcie, jedna česká a druhá slovenská.¹⁸¹ Jedným z prvých požiadaviek VNP bola práve „oprava“ stávajúcej federácie pre „*autentické národné bytie*“.¹⁸²

VPN a jeho „liberálne jadro“ *de facto* položili základ, či predobraz pre národne-európsku interpretáciu národných dejín a vyššie uvedený faktor požiadavky úpravy federácie zo strany VPN odlišuje samotný výklad VPN od českého národne-liberálneho výkladu. Pre potvrdenie tohto argumentu, by som uviedol aj príklad, že samotné VPN sa vymedzovalo voči čechoslovakistickej myšlienke v momente, keď prezident Václav Havel predložil svoj návrh o zmene štátnych symbolov.¹⁸³

Aký výklad národných dejín teda vyššie uvedená časť VPN presadzovala? Ak sa pozrieme do novín *Verejnosť*, ktoré publikovala VPN, tak môžeme o tomto výklade dostať dobrý obraz. Je zaujímavé, že VPN považovala za prejav slovenskej štátnosti československú federáciu a samotné Československo (v zmysle celej federácie) bolo vnímané ako „platforma“, pomocou ktorej Slovensko môže participovať na zahraničnej politike.¹⁸⁴ Napriek tomu, že samotné jadro uznávalo federáciu ako prejav slovenskej štátnosti, tak ich

¹⁸⁰ KOPEČEK, Lubomír. 2007, s 122-123.

¹⁸¹ RYCHLÍK, Jan. 2002, s.73.

¹⁸² *Verejnosť*, 4.5.1990.

¹⁸³ *Verejnosť*, 2.2.1990.

¹⁸⁴ *Verejnosť*, 4.5.1990, 2.2.1990.

vzťah k Prvej republike bol v skutku pozitívny. Odmietali síce čechoslovakizmus,¹⁸⁵ ale v Prvej republike videli demokratickú tradíciu pre Slovensko a vznik demokracie aj na Slovensku. Z tohto dôvodu videlo jadro VPN v pozitívnom slova zmysle aj osobu T.G. Masaryka, ako prakticky stelesnenie demokratických ideálov.¹⁸⁶ Toto vnímanie Prvej republiky symbolizuje rozdiel medzi interpretáciou dejín národne-európskou a zvyšnými ostatnými – teda národne-komunistickou a národne-katolíckou, respektíve neofudáckou. Prvá republika nie je vnímaná nutne pozitívne preto, že by sa v nej prejavovala slovenská štátnosť (aj keď tie pokusy o podobnú interpretáciu tu boli – vid'. predchádzajúca podkapitola), ale je vnímaná ako počiatok slovenskej demokracie a jej rozvoja.¹⁸⁷

Vyššie uvedená interpretácia zároveň aj čiastočne naznačuje, aký bol vzťah „jadra“ VPN voči existencii a fungovania Slovenského štátu. Ten ako sa dá odvodiť bol negatívny.¹⁸⁸ Slovenský štát v tomto ohľade nebol vnímaný ako prirodzený výsledok národného vývoja, ale vnímaný v zmysle výsledku, ktorý bol dosiahnutý na základe vonkajších okolností a nie na základe vlastného snaženia. Následná časť kolaborácie s nacistickým Nemeckom bola prirodzene vnímaná negatívne.¹⁸⁹

Ak sa presunieme k pohľadu na udalosti SNP zo strany „jadra“ VPN, tak tu môžeme vidieť tiež jeden z hlavných aspektov, prečo som pomyselné jadro VNP označil ako zakladateľa národne-európskeho diskurzu. SNP bolo vnímané v pozitívnom slova zmysle, každopádne výklad sa značne líšil od toho národne-komunistického výkladu. V prvom rade je možné spozorovať vymedzenie sa voči komunistickej časti v rámci SNP, kedy sa odmietal národne-komunistický naratív, že „centrom“ odboja boli samotní komunisti. Rovnako tak sa odmietal „*partizánsky charakter SNP*“, s odkazom na to, že práve komunistickí partizáni páchali mnohé vojnové zločiny.¹⁹⁰ V rámci vymedzenia sa voči komunistom je zaujímavé, že v tomto zmysle bola videná paralela medzi SNP a Nežnou revolúciou: „*Je mnoho analogického v príčinách a cieľoch medzi krutými udalosťami v roku 1944 a ,nežnou‘ revolúciou z konca roka 1989. V prvom i druhom prípade, spôsobom, primeraným okolnostiam, mladí ľudia raz bojovali so zbraňou v ruke, inokedy zase sa odvážne angažovali a demonštrovali proti znásilňovaniu ľudského ducha, proti totalite, za slobodu*

¹⁸⁵ *Verejnosť*, 2.2.1990.

¹⁸⁶ *Verejnosť*, 9.3.1990.

¹⁸⁷ *Verejnosť*, 9.3.1990, 2.2.1990.

¹⁸⁸ *Verejnosť*, 16.3.1990 (je zaujímavé, že článok, ktorý bol publikovaný v tomto vydaní, písal ešte Anton Hrnko).

¹⁸⁹ *Verejnosť*, 16.3.1990.

¹⁹⁰ *Verejnosť*, 20.2.1990.

*ľudské práva a demokraciu. V oboch prípadoch sa potvrdilo, že niet tej sily, ktorá by v človeku udusila túžbu žiť v slobode, dôstojne a šťastne. To je odkaz našich dejín a program súčasnosti.*¹⁹¹ SNP je v tomto prípade vnímané ako boj za demokraciu a ľudské práva. Teda presne tak, ako tieto udalosti vnímal národne-európsky prúd výkladu dejín. Taktiež v SNP bol videný aj štátoprávny prvok, pretože SNP bolo vnímané aj ako boj za národné požiadavky, v ktorom Slováci síce chceli spoločné spolužitie s českým národom, avšak na základe pravidla „rovný s rovným“.¹⁹² Na základe tohto výkladu a z vyššie uvedených charakteristických črt, som označil VNP za „zakladateľa“ národne-európskej interpretácie národných dejín. K svojim požiadavkám, obdobne ako KDĽ, VPN nepoužívalo historickú argumentáciu, a ak aj presadzovalo nejaké národno-emancipačné požiadavky, ako práve opravu federácie, tak sa argumentovalo skôr prirodzeno-právnou klauzulou a rovnako tak argumentáciou väčšej demokratizácie.

4.5. Hnutie za demokratické Slovensko ako propagátor národne-európskeho diskurzu?

Genéza HZDS a jeho interpretácia slovenských národných dejín je veľmi zaujímavá. Korene HZDS sa nedajú oddeliť od hnutia VNP, v rámci ktorého samotné HZDS aj *de facto* vzniklo a nakoniec sa na konci apríla HZDS od VPN oddelilo.¹⁹³ Vo VPN vďaka svojej masovosti a celonárodnosti bolo niekoľko názorových prúdov, a to aj čo sa týka postoja k národným dejinám, avšak v hnutí prevažovalo už vyššie zmienené „liberálne jadro“. Tento aspekt „dedičstva“ VPN, si dovoľím tvrdiť, sa odrazil aj na tom, ako HDZS a Vladimír Mečiar interpretovali národné dejiny.

Ak sa teda pozrieme na interpretáciu HZDS, tak je možné spozorovať zaujímavý fenomén. Zatiaľ, čo v rámci doteraz prezentovaných strán a hnutí sme si mohli všimnúť aspoň isté tendenčné smerovanie k jednej strane národného výkladu, alebo sme mohli vidieť snahu aspoň skombinovať dva prvky národných príbehov, prípadne ešte bolo možné sledovať frakcionalizáciu a štiepenie na rôzne prúdy v rámci strany (ako v prípade SNS), v prípade HDZS a jeho lídra Vladimíra Mečiara môžeme vidieť istú snahu do určitej miery prepojiť všetky tri interpretácie národného príbehu. HZDS sa podaril pomerne zaujímavý kúsok, pretože po odtrhnutí od VNP sa hnutie dokázalo štylizovať do pozície zástupcu

¹⁹¹ *Verejnosť*, 20.2.1990.

¹⁹² *Verejnosť*, 20.2.1990.

¹⁹³ KOPEČEK, Lubomír. 2007, s. 142-144.

slovenských národných záujmov.¹⁹⁴ Práve tento aspekt sa môže javiť ako jedno z vysvetlení, prečo HZDS tak trochu lavírovalo medzi jednotlivými prúdmi interpretácie národných dejín. HZDS ako hnutie, ktoré do veľkej miery prevzalo popularitu VPN, bolo nútené si udržať popularitu práve tým, že sa snažilo v mnohých otázkach zaujať určitým spôsobom „stredovú“ pozíciu. HZDS napríklad v slovenskej otázke nebolo hnutie, ktoré by požadovalo explicitne samostatnosť, každopádne veľmi rýchlo prešlo od federatívnych postojov, k postojom konfедераčným. Toto je možné si všimnúť napríklad v novinách *Verejnosť*, kedy 4.5. 1990 sa prezentoval program VPN, v ktorom bol zahrnutý profederačný programový bod, avšak o rok neskôr po roztržke a odtrhnutí sa Vladimíra Mečiara od VPN 24.6.1991 sa uverejňuje pro-konfедераčný postoj, teda postoj, ktorý zastávalo HDZS.¹⁹⁵

Pozrime sa teda bližšie, ako konkrétne sa prejavovala už vyššie spomínaná „syntéza“ rôznych prúdov výkladu národného príbehu. Ako dobrým „sprievodcom“ do názorovej optiky Vladimíra Mečiara slúži jeho kniha s názvom *Slovensko, dôveruj si*, v ktorej sa Mečiar okrem iného venuje aj svojmu vzťahu k slovenským dejinám. Vo výklade národných dejín sa Mečiar hlási k už pomerne „tradičným“ postavám slovenských dejín ako Štúr, či Štefánik. Zaujímavým aspektom je, že sa hlási k pomerne dvom protichodným osobám dejín: a tou je Andrej Hlinka a Vladimír Klementis.¹⁹⁶ V tomto slova zmysle môžeme vidieť syntézu niekoľkých prúdov, kedy Andrej Hlinka je jednoznačne pozitívnou postavou národne-katolíckeho výkladu dejín, rovnako tak aj pre mnohých kresťanov, ktorí sa k tomuto diskurzu explicitne nehlásia. Zároveň je tu uznanie osoby Vladimíra Klementisa, teda jedného z predstaviteľov národne-komunistickej interpretácie národného príbehu.

Ak by sme ale mali charakterizovať postoj Mečiara, ale aj HZDS k SNP a k Slovenskému štátu, tak tu je jednoznačne sledovateľný príklon k SNP. *„SNP chápeme ako historickú udalosť Slovenskej republiky, ako krok, ktorým sa slovenský národ zaradil do protifašistického odboja a ktorý výrazne ovplyvňuje nielen naše dejiny, ale aj moderné dejiny celej antifašistickej koalície a demokratického sveta. Znevažovať SNP, pretože ním zaniklo usporiadanie Slovenska v rokoch 1939 až 1945, je nesprávne. Je to znevažovanie historického významu boja, životov a obetí vojakov, partizánov či jednoduchých ľudí, ktorí dali svoje životy, lebo viac dať nemohli. Ústava Slovenskej republiky nadväzuje na*

¹⁹⁴ RYCHLÍK, Jan. 2002, s.169-174.

¹⁹⁵ *Verejnosť*, 4.5.1990, 24.6.1991

¹⁹⁶ MEČIAR, Vladimír. *Slovensko, dôveruj si!* Bratislava: R-PRESS, 1998.

moderné demokratické tradície. Preto je deň prijatia Ústavy SR oprávnené významným dňom.“¹⁹⁷ V tomto ohľade je si možné všimnúť prakticky úplné nestotožnenie sa s neofudáckym výkladom týchto udalostí. Na rozdiel od neofudáckeho výkladu a pomerne v súhlase s výkladom národne-európskym a národne-komunistickým, sa Mečiar hlási k udalostiam SNP. V rámci SNP sa podľa tohto výkladu národ postavil na stranu protifašistického odboja a demokracií. Tento obraz je prakticky totožný s obrazom národne-európskym, avšak je tu nutné dodať zásadný rozdiel. Na rozdiel od VPN, HZDS sa špecificky nevyhranilo voči komunistom odboji a ich činnosti. V tomto prípade považovať SNP ako boj za demokraciu je síce v súlade s národne-európskym výkladom, avšak do demokratického bloku bojujúceho počas 2. svetovej vojny Mečiar zaradil aj Sovietsky zväz, čím *de facto* na stranu demokratického bloku zaradil aj komunistickú časť odboja.¹⁹⁸ Prihlásením sa k SNP sa Mečiar aj zároveň vymedzil voči Slovenskému štátu a odmietal neofudácke tézy o protislovenskom charaktere povstania: „*Rád by som povedal svoj názor na hlasy tých, ktorí patrili k prívržencom slovenského štátu a teraz hovoria, že Povstanie bolo protislovenské. Dovoľte, aby som im povedal, že to nie je pravda. Povstanie stálo na základoch antihitlerovskej koalície, a ak vstúpilo do tejto koalície, odpojilo sa od fašistického bloku, začalo zápas za vlastnú zvrchovanosť.*“¹⁹⁹ Podobné hlasy v HDZS sa už ozývali skôr, a to konkrétne v SNR, počas hlasovania o vyhlásení dňa vypuknutia SNP za štátny sviatok zo strany poslanca Radomíra Žingora: „*(...) Ozbrojeným povstaním proti fašistickej diktatúre slovenský národ ako celok sa rázne dištancoval od fašistickej diktatúry, prejavil svoju vôľu žiť ako slobodný a demokraticky národ, ako súčasť demokratického spoločenstva. Žiaľ, Slovenské národné povstanie bolo v nedávnej minulosti rôzne ideologicky deformované.(...) Schválením 29. augusta za štátny sviatok Slovenskej republiky by Slovenská národná rada potvrdila, že stojí na tých základoch slobody a demokracie, na ktorých stál celý národ počas boja proti fašizmu. Neuznať Slovenské národné povstanie za štátny sviatok Slovenskej republiky by znamenalo poprieť toto historické právo národa.*“²⁰⁰ HZDS za daný návrh skupiny poslancov zahlasovalo

¹⁹⁷ Tamtiež, s.36.

¹⁹⁸ Tamtiež, s.36-40.

¹⁹⁹ Tamtiež, s.38.

²⁰⁰ *Stenografická správa o 6.schôdzi Slovenskej národnej rady, konanej 29. a 30.septembra a 1.októbra 1992.* Slovenská národná rada. [cit.20.3.2023]. Dostupné z World Wide Web: Web:<<https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=71568>>-

a zákon o tomto štátnom sviatku bol tým pádom aj schválený.²⁰¹ Mečiar aj HZDS sa týmto pádom vymedzili voči Slovenskému štátu a zároveň vedeli aj adresovať argument o tom, že SNP bolo „protislovenským“ povstaním. V tomto ohľade Mečiar sám vôbec spochybnil úroveň štátnosti Slovenského štátu a označil samotný vznik tohto útvaru, že vznikol „z *vôle Hitlera*“. Na druhej strane konštatoval, že vznik tohto útvaru bol „*nevyhnutnosťou*“ a „*výsledok riešenia istej historicko-politickej situácie*.“²⁰²

Na záver tejto kapitoly treba skonštatovať, že hoci sa HZDS snažilo o istú syntézu niektorých smerov výkladu národných dejín (ako vyššie uvedené vyzdvihnutie Andreja Hlinku a Vladimíra Klementisa), tak v tom najpodstatnejšom aspekte, a to interpretáciou SNP, je nutné HZDS zaradiť do národne-európskeho diskurzu. SNP je zo strany HZDS interpretované ako antifašistická, národná a demokratická revolúcia, ktorou sa národ pripojil k demokratickej Európe a svetu. Týmto výkladom sa HZDS zároveň snažilo vytvoriť výklad, ktorý by bol kompatibilný s budúcou integráciou Slovenska do európskych štruktúr a transatlantických štruktúr, ktoré HZDS presadzovalo.²⁰³ Je taktiež nutné zmieniť to, že samotné HZDS, rovnako ako VPN a KDĽ, argumentáciu dejinami nevyužívalo a skôr sa „hralo obdobnú strunu“ ako VPN a KDĽ, to znamená argumentácia prirodzeným právom národného spoločenstva na sebaurčenie. Väčšia argumentácia dejinami prichádza až po rozdelení, kedy sa má budovať národné podvedomie Slovákov k príslušnosti novo-vzniknutého štátu.²⁰⁴ Toto však nebolo predmetom tejto práce, takže tomuto aspektu po rozdelení republiky sa práca nevenuje.

4.6. (Ne)stranícke organizácie a inštitúcie

4.6.1 Matica slovenská

Matica slovenská ako ustanovizeň hrala nepochybne v rozvoji národnej kultúry dôležitú rolu. Je preto zaujímavé pozrieť sa, akým spôsobom sa menila interpretácia dejín zo strany inštitúcie akou je MS. MS si v rámci rokov 1989-1992 prešla dosť turbulentným obdobím a rovnako tak sa menila aj jej samotná interpretácia národných dejín. MS v období normalizácie plne slúžila normalizačnému režimu. Jej dlhoročný „normalizačný“

²⁰¹ *Prehľad z hlasovaní 6. schôdze Slovenskej národnej rady*. Slovenská národná rada. [cit.20.3.2023]. Dostupné z World Wide Web:< <https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Default?legId=2&termNr=10>>.

²⁰² MEČIAR, Vladimír. 1998, s.37.

²⁰³ MEČIAR, Vladimír. 1998, s.156-158.

²⁰⁴ MICHELA, Miroslav. Historici a súperenie o podobu nových národných dejín na Slovensku po roku 1989. In: *Česká paměť – Národ, dějiny a místa paměti*. Praha: Academia, 2014, s.149.

predseda bol Vladimír Mináč,²⁰⁵ čiže prakticky celé normalizačné obdobie MS presadzovala najmä národne-komunistickú interpretáciu národných dejín a žiaden iný diskurz počas tohto obdobia logicky nebol pripustený. Situácia sa pomerne rýchlo prirodzene mení po revolučných udalostiach a už vo februári strieda Mináča vo vedení Viliam Gruska.²⁰⁶ V rámci MS, čo sa týka politického nastavania, nastali značné spory. Po revolúcií sa emigrantské neofúďacke organizácie snažili nadviazať s MS kontakt, avšak v počiatočnom období im v tomto kontakte zabránil ešte Mináč, ktorý bol ešte šéfom MS.²⁰⁷ Následne po odchode Mináča sa v MS snažila presadiť línia, ktorá sa chcela dištancovať ako od komunistov, tak aj od ľudákov, čiže v MS nastala situácia, v ktorej bola snaha nepropagovať národne-komunistický a ani neofúďacky diskurz.²⁰⁸ Napriek tejto snahe sa v MS chtiac, či nechtiac postupne začal presadzovať diskurz neofúďacky so značne ladenými separatistickými názormi presadzovanými MS, a to aj napriek tomu, že v auguste 1990 po zvolení nového predsedu Jozefa Markuša sa MS prehlásila za organizáciu nadstranícku.²⁰⁹ Ako som to už naznačil, tak fakt vyhlásenia nadstraníckosti neznamenal, že MS je organizáciou nepolitickou, ba bolo to priam naopak. Dala by sa v tomto ohľade spochybníť aj nadstranícka orientácia MS, pretože do značnej miery sympatizovala so SNS. Tieto vzájomné sympatie napríklad dokazujú publikácie názorov predsedu Markuša v *Slovenskom národe*, či dokonca aj publikácia „*Národného programu*“ MS v tomto týždenníku, kde okrem iného MS požadovala slovenskú samostatnosť.²¹⁰ O samotnom diskurze národných dejín prebiehal v porevolučnom období rozpor, ale je nutné podotknúť, že niektorými svojimi rozhodnutiami sa MS stavala bližšie na stranu kurzu neofúďackeho. O tom svedčí napríklad už vyššie spomínané sympatie k SNS a taktiež aj ich spolupráca, ale aj ich spoluorganizácia iniciatívy *Za zvrchované Slovensko*.²¹¹ Konkrétnu udalosť tejto iniciatívy, ktorú mám na mysli je protest, v ktorom sa vyzývalo k zvrchovanosti Slovenska počas symbolického dátumu 14. marca 1991.²¹² Bližší názorový príklon k pro-ľudáckym postojom symbolizoval aj rozpor medzi HÚ SAV a historickým odborom MS vo výklade obdobia Slovenského štátu, a to konkrétne v kauze

²⁰⁵ RYCHLÍK, Jan. 2002, s.105.

²⁰⁶ Tamtiež.

²⁰⁷ Tamtiež, s.106.

²⁰⁸ Tamtiež,

²⁰⁹ Tamtiež, s.107.

²¹⁰ *Slovenský národ*. 17.3. 1992, 8.9.1992.

²¹¹ RYCHLÍK, Jan. 2002, s.103.

²¹² Tamtiež, s.191.

„Ďurica“, kde časť členov MS zaujala proľudácke postoje (viď. podkapitola 3.6).²¹³ Z tohto hľadiska je nutné konštatovať, že MS napriek svojim vnútorným rozporom o to, aký konkrétny národný príbeh má inštitúcia presadzovať, sa v období porevolučných rokov hlasitejšie presadil neofudácky diskurz. Aj vďaka tomuto aspektu, MS využívala argumentáciu dejinami veľmi často, a to najmä v „témach národných“, akými boli práve požiadavky buď ku konfederácií, alebo rovno secesií. V tomto ohľade sa teda využíval napríklad Slovenský štát ako symbol slovenskej štátnosti a budovania národného povedomia.

4.6.2. Emigrantské organizácie

K záveru kapitoly je nutné zmieniť aj postoje emigrantských organizácií a ich čítanie národných dejín. Po Nežnej revolúcii sa prirodzene začali emigrantské organizácie na Slovensku aktivizovať, ale ako pripomína Jan Rychlík, príliš preceňovať ich význam nie je na mieste a skôr ich význam na Slovensku bol minimálny.²¹⁴ Každopádne väčšinová časť emigrantských organizácií sa v danom čase po páde komunistického režimu otvorene vyjadrovala buď pre konfederáciu, alebo rovno pre samostatnosť.²¹⁵ Medzi organizácie, ktoré sa napríklad otvorene vyjadrili pre samostatnosť bola *Kanadská slovenská liga (Canadian Slovak League – CSL)*.²¹⁶ Za samostatnosť sa vyjadril aj *Svetový kongres Slovákov (SKS)*, hoci v prvotných počiatkoch mal skôr umiernenějšíe postoje.²¹⁷ Ak sa pozrieme na konkrétne postoje k otázke národných dejín, tak fakt, že po väčšine tieto organizácie pomerne hlasne požadovali slovenskú samostatnosť, by nemal byť príliš prekvapivý. Veľkú časť emigrantských organizácií tvoril ľudácky exil, a ak aj tu boli časti emigrantov, ktorí k nemu nepatrili, tak po väčšine sa neofudácky výklad dejín v týchto organizáciách aj tak presadil. Koniec koncov jedným z hlavných predstaviteľov (ak nie priam zakladateľov) neofudáckeho výkladu národných dejín, boli František Vnuk a Milan Ďurica, ktorí patrili do tejto emigrácie.²¹⁸ Spomínané organizácie sa prirodzene snažili zapájať aj do politického procesu na Slovensku. V rámci vzdelávacej scény, Ďurica, Vnuk, či bývalý poslanec Slovenského snemu za Slovenského štátu Pavol Čarnogurský,

²¹³MICHELA, Miroslav. Historici a súperenie o podobu nových národných dejín na Slovensku po roku 1989. In: *Česká paměť – Národ, dějiny a místa paměti*. Praha: Academia, 2014, s.147-159.

²¹⁴RYCHLÍK, Jan. 2002, s.109- 110.

²¹⁵Tamtiež. s.107-108.

²¹⁶*Slovenský národ*. 15.9.1990.

²¹⁷RYCHLÍK, Jan. 2002, s.107-110.

²¹⁸Tamtiež.s.107-109.

usporadúvali prednášky o slovenských dejinách, kde presadzovali neoľudácky diskurz.²¹⁹ Čo sa týka konkrétnej podpory politických strán, tak za nasledovníka ľudáckej tradície videli emigranti najskôr KDĽ. Každopádne potom, čo KDĽ a Ján Čarnogurský vyhlásili, že sú za zachovanie spoločného štátu, tak podpora zo strany emigrantských organizácií sa presmerovala na SNS.²²⁰

Ako je vidieť, tak v rámci slovenského exilu a emigrácií prioritne prevažoval neoľudácky výklad dejín, čo bolo do veľkej miery spôsobené tým, že väčšia časť slovenských exulantov boli bývalí ľudáci. Každopádne, za krátku zmienku stojí aj emigrantská organizácia *Stálej konferencie slovenských demokratických exulantov*, ktorá pochádzala z prostredia pro-československého exilu a tým pádom aj zastávala pro-československé stanoviská.²²¹ Čo sa však vplyvu tejto organizácie týka, tak Rychlík opäť raz pripomína, že ten bol „prakticky nulový“.²²²

4.7 Zhrnutie kapitoly

Ak na záver tejto kapitoly zhrniem analýzu politických a iných subjektov, ktoré využívali rozdielnu interpretáciu národných dejín, tak musím konštatovať niekoľko zaujímavých výsledkov. Na začiatku je nutné zmieniť pretavenie sa jednotlivých diskurzov o národných dejinách do následného využitia v politickej rétorike politického boja. Ako už to bolo predstavené v tretej kapitole, tak výklad národných dejín je v tejto práci rozdelený primárne do troch diskurzov: do národne-komunistického, národne-katolíckeho, či neoľudáckeho a národne-európskeho. Všetky tieto tri interpretácie sa pri analýze relevantných politických subjektov (SDĽ, SNS, KDĽ, VPN a HZDS) a iných subjektov, ktoré vplývali na politiku (MS a emigrantské organizácie), v 4. kapitole v istých mierach prejavovali.

Prvý politický subjekt, ktorý bol analyzovaný, bola strana SDĽ (viď. podkapitola 4.1.). Samotná SDĽ v tomto prípade predstavuje zaujímavý vývoj od národne-komunistickej interpretácie národných dejín až po národne-európsku interpretáciu. Nepochybne, do značnej miery SDĽ bola „politickým“ dedičom KSS, každopádne bola tu značná snaha sa od tohto, častokrát nechceného dedičstva dištancovať, a to len nie na úrovni politickej ale aj v rovine výkladu národných dejín. SDĽ preto opúšťa pozície výkladu národných dejín,

²¹⁹ Tamtiež, s.109.

²²⁰ Tamtiež, s.109–110.

²²¹ Tamtiež, s.107.

²²² Tamtiež, s.110.

ktoré zastávala KSS, a to najmä v rovine interpretácie udalostí okolo SNP. SDL naďalej vidí SNP pozitívne, avšak v tomto ohľade už ho nevidí v rovine socialistickej, či sociálnej roviny, ale najmä v rovine demokratickej. Každopádne národný aspekt SNP ako revolúcie národnej ostal, hoci na rozdiel od národných-komunistov, SNP nepredstavovalo snahu slovenského národa v tomto vytvoriť štátoprávny celok, ale viac-menej predstavovalo len snahu dosiahnuť určitý stupeň autonómie. Prostredníctvom SNP sa po vojne totiž mal národ vôbec právo vyjadrovať k usporiadaniu povojnového Československa. Predovšetkým však v tomto ohľade mal byť prízvukovaný demokratický prvok SNP, ako zaradenie sa na stranu demokratického sveta v rámci protifašistickej koalície. Táto formulácia práve po vzore národne-európskeho výkladu, mala koncipovať národné dejiny tak, aby vedeli legitimizovať neskoršie slovenské zapojenie sa do transatlantických štruktúr.

Druhým analyzovaným subjektom bola SNS (viď. podkapitola 4.2.). Táto strana sa snažila svoju kontinuitu odvodzovať od tradície historickej *Slovenskej národnej strany* a veľmi rýchlo sa táto strana formulovala do pozície ako toho najradikálnejšieho zástancu štátoprávnych požiadaviek. Tomuto aspektu sa prispôbovala historická argumentácia, ktorá sa snažila o spätnú reflexiu národných dejín a snažila sa hľadať „historickosť“ národa, a tým istým spôsobom zlepšiť podvedomie národa o „jeho najstarších dejinách“. Čo sa týka konkrétneho postoja v rámci vydelenej štiepiacej línie národných dejín, tak v nej sa v rámci SNS sformovali tri prúdy: neofudácky – ktorý hájil režim Slovenského štátu, národne-komunistický – ktorý sa naopak staval pozitívne k SNP a „stredový“ prúd – tento prúd v tomto kontexte značne lavíroval. Na jednej strane sa zastával Slovenského štátu, ako telesa, kde národ dosiahol formu svojho národného štátu a na strane druhej explicitne nehájil ľudácky režim a občasne ho aj kritizoval za kolaboráciu s nacistickým Nemeckom. Podobne to bolo aj s ich postojom k SNP. Na jednej strane SNP povalilo slovenskú štátnosť, no na druhej predstavovalo odboj proti fašizmu. V rámci SNS tento „stredový“ prúd, čo sa týka obdobia, ktoré táto práca skúma, mal najsilnejšie zastúpenie. Nejednota v rámci výkladu národných dejín v SNS do určitej miery reflektovala aj štiepenie a vnútrostranícky boj. Napriek tomuto aspektu, však SNS svoje interpretačné prúdy vedela aj dôkladne „využiť“ v politickom boji. Ak bolo potrebné hľadať historické argumenty pre obhajobu slovenskej štátnosti, tak prišla „vhod“ argumentácia Slovenským štátom a 14. marcom. Keď bolo nutné rétoricky zakryť obhajobu Slovenského štátu, ale zároveň si aj udržať nacionálne zmýšľajúcich voličov z oboch táborov, tak sa použilo „stredové“ stanovisko strany. Z celkového hodnotenia diskurzu národných dejín v SNS, je

teda pomerne ťažké ku ktorej kategórii priradiť SNS. Z celkového diskurzu SNS môžeme jednoznačne vyradiť národne-európsky výklad dejín. Každopádne, kvôli vnútornej diverzifikácii strany, sa názorové spektrum SNS prevažne pohybuje niekde medzi neofudáckym výkladom a národne-komunistickým, kde najsilnejším prúdom strany, bol prúd „stredový“.

Ďalšou politickou stranou bolo KDĽ (viď podkapitola 4.3.). KDĽ ako strana je podobne ako neskôr HZDS spätá s VPN. Každopádne vyčlenenie KDĽ z VPN prichádza pomerne skoro. V rámci tohto hnutia dochádza k stretu dvoch pohľadov na to, na akú tradíciu má hnutie nadväzovať. Prvá tradícia na ktorú hnutie chcelo nadväzovať je národne-katolícka, ktorá sa snaží získať bývalý elektorát HSLĽS. Následne je to tradícia západných kresťansko-demokratických strán, ktorá sa snaží získať podporu aj od iných kresťansky zmýšľajúcich ľudí, ktorí sa nesnažia odvíjať od tradície HSLĽS. Tieto dve tradície, na ktoré sa KDĽ snažilo nadviazať, sa tým pádom prejavili aj v rámci hnutia. Hoci sa hnutie snažilo získať bývalý elektorát HSLĽS, tak napriek tomu stranu nemožno označiť za tú, ktorá by priamo obhajovala ľudácky režim a Slovenský štát. KDĽ si pomerne takticky, ale aj zároveň logicky vybralo „strednú cestu“, kedy snažilo nepostaviť sa ani na stranu SNP a ani na stranu Slovenského štátu. KDĽ sa v tomto slova zmysle snažilo o akýsi „zmier“ medzi oboma tábormi a svojím spôsobom sa snažilo dospieť k tomu, aby medzi oboma tábormi došlo k „prímeriu“ a téma, pokiaľ možno, sa kvôli vtedajším aktuálnym problémom prestala riešiť. KDĽ v tomto prípade tvorí vyslovene stredového hráča medzi troma tábormi výkladu národných dejín, avšak ak by som mal hnutie predsa len niekam zaradiť bližšie, tak má skôr tendenciu posúvať sa stranou k národne-európskemu výkladu a zároveň k národne-katolíckemu diskurzu, medzi ktorými príležitostne lavíruje. Okrem neistého vzťahu k Slovenskému štátu ho k národne-katolíckemu diskurzu bližšie tlačí aj pozitívne vnímanie postavy Andreja Hlinku, a tiež spočiatku podpora od neofudáckych emigrantských organizácií. Na druhej strane bližšie k národne-európskemu výkladu KDĽ tlačí jeho aspirácia doviesť Slovensko do Európskeho spoločenstva a rovnako tak, prirodzeno-právne vnímanie slovenského národa – to znamená, KDĽ sa nesnaží právo na existenciu a štátnosť Slovákov odvodiť z jeho „historickosti“, ale snaží sa ho odvodiť na základe prirodzeného práva na sebaurčenie každého národa. Ako už teda bolo spomenuté, tak KDĽ sa viac-menej ocitá na pomedzí národne-katolíckeho výkladu dejín a národne-európskeho. Úplne jednoznačne ho do jednej a ani druhej kategórie nie je možné zaradiť. Politický subjekt, ktorý bol následne analyzovaný bolo VPN (viď. podkapitola 4.4.).

V tomto prípade úplne presne charakterizovať VPN nebolo jednoduché, keďže sa predovšetkým jednalo o masové a revolučné hnutie, v ktorom bolo zastúpených viacero pohľadov na dejiny.²²³ Napriek tomuto faktoru, samotné vedúce postavenie v hnutí malo „liberálne jadro“ v okolí Fedora Gála a Jána Budaja.²²⁴ Toto jadro v rámci ich interpretácie národných dejín prakticky spĺňa všetky parametre pre národne-európsku interpretáciu národných dejín a podľa môjho posudku je ich možno považovať za prakticky „zakladateľov“ národne-európskeho diskurzu. Čo sa týka ich postavenia v rámci štiepiacej línie, tak ich názor bol v tomto ohľade jednoznačný. Stavali sa na stranu SNP a vymedzovali sa voči Slovenskému štátu a ľudáckemu režimu. Každopádne ich postavenie na stranu SNP zároveň znamenalo aj vymedzenie sa voči komunistickému odboju v rámci SNP a odmietaniu tézy národne-komunistického diskurzu, že hlavou hybnou zložkou SNP boli komunisti. Je tu však nutné podotknúť, že národne-európsky diskurz VPN, hoci zastával pro-federačné stanoviská, nie je možné považovať za čechoslovakistický výklad, respektíve český národne-liberálny, ako o ňom hovorí Sniegoň.²²⁵ Sú tu totiž zásadné rozdiely. Napriek tomu, že sa VPN stavala pozitívne k Prvej republike, sama o sebe myšlienku čechoslovakizmu nepodporovala a po revolúcií žiadala opravu vtedajšieho federálneho usporiadania. Prvá republika bola zo strany vnímanie nie úplne ako prejav slovenskej štátnosti, ale ako začiatok demokracie na Slovensku. Počiatok a prejav slovenskej štátnosti videlo VPN najmä v rámci československej federácie a budúcnosť taktiež VPN videla v zachovaní spoločného štátu na federálnej úrovni, kedy práve federácia poskytuje lepšie medzinárodné zastúpenie a postavenie, ako by ho malo Slovensko samostatne. V podobnom zmysle videlo VPN aj účasť Slovenska na integrácii Slovenska do transatlantických štruktúr - to znamená, že sa malo do nich vstúpiť práve na základe federálneho štátu Čechov a Slovákov.

HZDS bolo poslednou politickou stranou, respektíve hnutím, ktoré bolo analyzované (vid'. podkapitola 4.5.). HDZS je prakticky do značnej miery dedičom VPN, a to nie len v politickom slova zmysle, ale aj v zmysle výkladu národných dejín. Každopádne, napriek tomu, je tu niekoľko rozdielov. Jedným z nich je práve postupný prechod federatívnych požiadaviek ku konfедераčným. Ďalším je akýsi pokus o „syntézu“ niektorých aspektov národne-katolíckeho a národne-komunistického výkladu do národne-európskeho. Jedným z nich je napríklad pozitívny pohľad na osoby Andreja Hlinku a zároveň rovnako tak na

²²³ Ako bolo napríklad vyššie spomenuté KDH, ktoré sa spočiatku formovalo pod záštitou VPN.

²²⁴ Pozri s.44.

²²⁵ Pozri s.17.

Vladimíra Klementisa – čiže prakticky ide o pozitívne vnímanie týchto dvoch postáv z protichodných názorových táborov. Následne tu je ďalšia snaha, ktorá sa viac snaží o priblíženie tentokrát čisto národne-komunistického výkladu do národne-európskeho. V tomto prípade sa jedná o pozitívny vzťah HDZS ku SNP (podobne ako v iných prípadoch), každopádne, na rozdiel od VPN sa HZDS príliš nesnaží sa dištancovať od komunistickej časti odboja a do istej miery sa ho snaží dať na rovnakú úroveň ako demokratické sily. Napriek tomu, že HDZS bolo do značnej miery dedičom VPN, ich výklady sa predsa len v niečom líšili a rovnako tak je možné pozorovať, že možný väčší príklon ku konfedačným požiadavkám, či separatistickým požiadavkám neznamena, že sa nejedná o národne-európsky výklad. Je tu teda však nutný predpoklad, a to vytvorenie výkladu národných dejín, ktorý má za cieľ legitimizovať požiadavku smerom k integrácii do transatlantických štruktúr, o čo HDZS jednoznačne záujem malo.

V poslednej časti analýzy tejto kapitoly som sa venoval (ne)politickým aktérom akým bola kultúra inštitúcia Matica slovenská a slovenské emigrantské organizácie. Čo sa týka konkrétne Matice slovenskej, tak tá si jednoznačne prešla zaujímavým obdobím. Keď bola MS pod taktovkou dlhoročného normalizačného predsedu Vladimíra Mináča, tak jednoznačná interpretácia národných dejín, ktorá sa presadzovala bola národne-komunistická. Po tom, čo vo funkcií skončil Mináč, tak bola snaha tento kurz opustiť, a rovnako tak aj nepripustiť neofudácku interpretáciu. Napriek tejto snahe a aj napriek tomu, že sa MS vyhlásila za nadstranícku organizáciu,²²⁶ sa toto nepodarilo a v MS sa čoraz viac presadzoval neofudácky diskurz a rovnako tak sa prehlbovala spolupráca so SNS. MS zároveň začínala čoraz viac presadzovať separatistické požiadavky. Ak sa následne pozrieme na emigrantské organizácie, tak v tých vo veľkej časti prevažoval neofudácky diskurz, najmä v organizáciách ako CSL či SKS, ktoré do značnej miery sa skladali z bývalých ľudákov, alebo ich potomkov. V týchto organizáciách sa dá povedať, že sa aj samotný neofudácky diskurz (odvodený od ľudáckeho) sformoval. Výnimku, čo sa týka diskurzu, v tomto ohľade tvorila organizácia *Stálej konferencie slovenských demokratických exulantov*, ktorá zastávala pro-československé stanoviská. Každopádne, ani jedna jedna z týchto organizácií nemala vplyv na slovenské interné záležitosti taký, aký by si predstavovali a reálne ich politický presah bol minimálny, hoci diela exulantských historikov ako Milana Ďuricu, či Františka Vnuka, boli vplyvné a svoje zastúpenie si našli v niektorých menších neofudáckych stranách, ale dokonca aj v rámci SNS.

²²⁶ Pozri: s.51.

Záver

V úvodných dvoch sa kapitolách, som sa v rámci tejto práce zamerlal na priblíženie samotnej problematiky. V prvej kapitole, bolo nevyhnutné uviesť doterajšie spracovanie, ktoré sa týkalo využívania argumentov v politike, interpretácie národných dejín, ale zároveň aj prác, ktoré sa venujú výkladu dejinných udalostí porevolučných rokov 1989-1992. Vymedzenie tejto literatúry a doterajších štúdií bolo dôležité najmä z hľadiska nahliadnutia do stavu výskumu tejto problematiky.

Druhá kapitola tejto práce slúži najmä ako samotné vysvetlenie problematiky. Je to dôležité najmä pre kontextuálnejšie pochopenie fenoménov, ktoré táto práca skúma v rámci jednoprápadovej štúdie. V tejto kapitole som sa pozrel bližšie na problém interpretácie národných dejín. Konkrétne som sa snažil vysvetliť účinnosť, prípadnej historickej argumentácie, najmä prostredníctvom prepojenia na emócie. Preto bolo nutné zmieniť, respektíve pripomenúť problematiku histórie v zmysle vedeckej disciplíny a histórie ako pamäte. Následne som sa v kapitole zamerlal najmä na fenomén národných dejín ako jedného z nástrojov argumentácie dejinami. Národne dejiny bolo v tomto prípade nutné zaradiť do širšieho kontextu problematiky nacionalizmu, keďže národné dejiny do širšej tématiky nacionalizmu zapadajú a sú jedným z fenoménov, ktoré práve širšia problematika nacionalizmu prináša. Národné dejiny v tomto zmysle tvoria dôležitú zložku, ktorá určitým spôsobom legitimizuje existenciu národnej spoločnosti a rovnako tak sú národné dejiny argumentom, ktorý je využívaný v národnej agitácii ako prostriedok mobilizácie národného spoločenstva. V rámci tohto kontextu bolo tiež nutné zmieniť a vysvetliť kategorizáciu národov na historické a nehistorické, a štátne a neštátne. Bolo to nutné hlavne z dôvodu pochopenia slovenského národného hnutia a jeho využívania národných dejín k historickej argumentácii.

V nasledujúcej tretej kapitole sa dostávam už ku konkrétnemu výkladu slovenských národných dejín. V rámci tejto kapitoly som predstavil štiepiacu líniu, na ktorej sa najviac rozlišuje interpretácia národných dejín. Jedná sa o líniu, kde v protiklade oproti sebe stoja dve základné dejinné udalosti: vznik a existencia Slovenského vojnového štátu (1939-1945) a na strane druhej udalosti spojené so Slovenským národným povstaním. Na základe tejto štiepiacej línie a úprave typologizácie československých národných príbehov, som bol schopný vytvoriť tri základné typy národného výkladu: 1) národne-komunistický, ktorý pozitívne vníma udalosti Slovenského národného povstania, ale vykladá ich z vlastného

ideologického pohľadu, 2) národne-katolícky, či neoľudácky, ktorý vníma pozitívne vznik a fungovanie Slovenského štátu a 3) národne-európsky, ktorý podobne ako národne-komunistický výklad vníma pozitívne Slovenské národné povstanie, ale snaží sa ho prispôbiť tak, aby zapadal do koncepcie demokratického nastavenia Slovenska a jeho budúceho vstupu do transatlantických štruktúr.

Vo štvrtej kapitole som sa venoval analýze konkrétnych politických a iných aktérov, ktorých som označil za relevantných. V tomto prípade sa jednalo o politické strany, či hnutia: SDL, SNS, KDH, VPN, HZDS. V prípade iných aktérov to bola kultúrna a vzdelávacia inštitúcia Matica Slovenská, a taktiež emigrantské organizácie, ktoré sa prirodzene po revolúcií na Slovensku začali angažovať. V tejto kapitole som teda konkrétne analyzoval interpretáciu národných dejín zo strany vyššie zmienených aktérov k dosahovaniu politických cieľov. Po tejto analýze v záverečnej podkapitole som sa snažil o zhrnutie výsledkov analýzy týchto aktérov a tiež som sa ich snažil priradiť k trom vyššie zmieneným typom výkladu slovenských národných dejín. Dospel som k záveru, že na stranu národne-európskeho výkladu je určite možné priradiť VPN a HDZS. V prípade HZDS sa toto zaradenie môže zdať možno zvláštne, každopádne na základe nastavených definičných kritérií a analýzy tohto hnutia som dospel k záveru, že je toto hnutie možné priradiť pomerne jasne k národne-európskemu výkladu, i keď nie tak jednoznačnému ako VPN, ktoré prakticky tvorí priam „ideálny“ typ. Ďalej na stranu národne-európskeho hnutia by sme mohli priradiť aj SDL, hoci tento aspekt tu nie je taký jednoznačný a strana samotná až následne evolučne prešla od národne-komunistického výkladu dejín, k národne-európskemu. Ďalej je tu KDH, ktoré tak trochu osciluje medzi výkladom národne-katolíckym a národne-európsky. Hnutie samotné sa totiž jednoznačne nestavia ani na stranu SNP a ani na stranu režimu Slovenského štátu. Na jednej strane KDH disponovalo bývalou voličskou základňou ľudákov, avšak na strane druhej jednoznačne deklarovalo ich zámer pre vstup do európskych inštitúcií a rétoriku tomuto zámeru aj prispôbovalo. KDH je zároveň pomerne ťažké zaradiť na jednu či druhú stranu, a to aj na základe toho, že v rámci ich rétoriky bola argumentácia históriou minimálna. Z tohto dôvodu som KDH zaradil na úroveň medzi tieto dva diskurzy, hoci KDH malo predsa len viac tendenčný príklon k národne-európskemu výkladu. Následne je tu SNS, ktorá je v tomto prípade na pomedzí národne-katolíckeho, či neoľudáckeho diskurzu a národne-komunistického, a to z toho dôvodu, že tu boli zastúpené tieto dva smery v strane. Napriek zastúpeniu oboch diskurzov v rámci strany, je na základe analýzy SNS predsa len väčší

sklon k neoľudáckemu diskurzu, a to najmä z toho dôvodu, že bol v strane početnejší a hlasitejší. Nakoniec je tu Matica slovenská, ktorá sa si prešla istým evolučným vývojom, kedy na začiatku začínala ako inštitúcia presadzujúca národne-komunistický výklad, no postupom času preberala čím ďalej tým viac neoľudácky výklad dejín. V závere v tejto kapitole sú analyzované emigrantské organizácie, ktoré v tomto prípade je možné považovať za „ideálny“ typ neoľudáckeho diskurzu. Bolo to spôsobené najmä tým, že samotné emigrantské organizácie boli z veľkej časti tvorené ľudáckou emigráciou.

Čo sa týka samotného predpokladu, ktorý som na začiatku vypracovania tejto práce mal, je nutné zmieniť, že ten sa vo väčšinovej miere nepotvrdil. Historická argumentácia pomocou interpretácie národných dejín všeobecne vzato mohla byť síce hlasitá vo verejnom priestore, avšak v rámci politických aktérov a hnutí bola prítomná viac-menej len v pár subjektoch, a to v rámci SNS, Matice slovenskej a emigrantských organizácií. Tieto hnutia argumentáciu národnými dejinami využívali naozaj veľmi často a hlasito, avšak zvyšok politickej scény, tento faktor využíval príliš málo. Ak by som teda mal zodpovedať prvú otázku: „Využívala slovenská spoločnosť historickú argumentáciu k tomu, aby dosiahla svoje národno-emancipačné ciele a ak áno tak akým?“, odpoveď by znela: áno, ale iba čiastočne, a tento aspekt sa prejavil najviac u SNS, Matice slovenskej a ľudáckych emigrantských organizácií. U ostatných tento aspekt veľmi prítomný nebol. Ak sa teda využívala historická argumentácia pre národno-emancipačné ciele, tak sa zvyčajne táto argumentácia diala svojskou interpretáciou národných dejín, no vo väčšine prípadov argumentácia pre dosiahnutie národno-emancipačných cieľov bola na úrovni prirodzeno-právnych konjunktúr práva na sebaurčenie národov a nie na úrovni „historického“ práva. Keď sa teda presuniem k druhej otázke, ktorá vzišla a bola odvodená od otázky prvej: „Bola slovenská samostatnosť splnením konečného výsledku snahy slovenského národa o vlastnú emancipáciu?“. Na základe analýzy slovenského prostredia sa odpoveď na túto otázku javí nasledovná: áno, ak na túto otázku odpovieme z hľadiska toho, že došlo k rozdeleniu federácie. Každopádne, odpoveď je rozličná od aktéra ku aktérovi. Pri hnutiach ako SNS, či inštitúcií ako Matica slovenská, tak tu odpoveď na otázku je jasná – určite áno. Ak by sme sa však zamerali na ostatných aktérov, tak táto odpoveď nie je jednoznačná. Pri HZDS a SDEľ ideálna predstava mala skôr charakteristiky konfедераčného usporiadania s českou časťou, čo sa v rámci určitej predstavy môže javiť ako stanovisko, ktoré je totožné, alebo veľmi blízke stanovisku separatistickému. KDH samo o sebe propagovalo spoločný štát, avšak počítali s jeho dočasnou, takže sa opäť raz jedná

o predstavu, ktorá počíta s tým, že finálnym výsledkom bude aj tak samostatnosť. Čo sa týka VPN, tak tá jediná v tomto prípade videla ako dostačujúcu emancipáciu v rámci spoločnej federácie.

Na samotnom závere dúfam, že prostredníctvom tejto jednopřípadovej štúdie sa mi podarilo prispieť aj k dvom všeobecnejším, v úvode zmieneným otázkam, práve pomocou skúmania slovenského prostredia.

Taktiež je z mojej strany nutné zmieniť fenomén, ktorý sa mi počas výskumu vyskytol, avšak je tiež nutné zmieniť, že nebol predmetom mojej práce. Jedná sa konkrétne o fenomén využívania historických argumentov voči maďarskej menšine v prípade otázky štátneho jazyka na Slovensku. Tento fenomén, ktorý sa mi počas výskumu vyskytol, je naozaj zaujímavý a určite by si zasluhoval pozornosť, ale opakujem, že nebol predmetom mojej práce, a preto je tento záverečný odstavec možné vnímať ako podnet pre prípadné budúce spracovanie.

Použitá literatura a pramene

Knižné diela:

Adepti moci a úspechu. Etablovanie elit v moderných dejinách. Historický ústav SAV, 2016. ISBN 80-224-1503-0.

BYSTRICKÝ - Valerián, MICHELA, Miroslav – SCHVARC, Michal. *Rozbitie alebo rozpad?: historické reflexie zániku Česko-Slovenska.* Bratislava: Veda, 2010, 575 s. ISBN 978-80-224-1150-9.

ČARNOGURSKÝ, Ján. *Videné od Dunaja.* Bratislava: SLZA, 1997, s.223. ISBN: 80-7149-179-9.

ĎURICA, Milan Stanislav. *Slovenský národ a jeho štátnosť.* Bratislava: Alfa, 1990, 38 s. ISBN 80-05-00720-5.

HOBBS, Eric – Ranger a kol. *The Invention of tradition.* New York: Cambridge University Press, 1983, 320 s. ISBN 0 521 43773 3

HROCH, Miroslav. *Hledání souvislostí. Eseje z komparativních dějin Evropy.* Praha: Karolinum, 2022, 354 s. ISBN: 978-80-246-5189-7.

HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů.* Praha: Sociologické nakladatelství, 2009, 315 s. ISBN 978-80-7419-010-0.

HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů.* Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, 451 s. ISBN 80-86429-20-2.

HROCH, Miroslav. *Evropská národní hnutí v 19. století: společenské předpoklady vzniku novodobých národů.* Praha: Svoboda, 1986, 397 s.

HUDEK, Adam – KOVÁČ, Dušan – HADLER, Frank. *Najpolitickéjšia veda: slovenská historiografia v rokoch 1948-1968.* [1. vyd.]. Bratislava: Historický ústav SAV, 2010, 252 s. ISBN 978-80-970302-3-0.

HUDEK, Adam - KOPEČEK, Michal - MERVAT-Jan. *Čečo/slovakismus.* Jan. Bratislava: Nakladatelství Lidové noviny, 2019, 473 s. ISBN 978-80-7422-679-3.

HUSÁK, Gustáv. *Svedectvo o Slovenskom národnom povstaní.* Bratislava: Pravda, 4.vyd. 1975, 683 s.

KALOUS, Jan, Jiří KOCIAN a Jan ADAMEC. *Český a slovenský komunismus (1921-2011).* Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, 459 s. ISBN 978-80-7285-156-0.

- KOPEČEK, Lubomír. *Politické strany na Slovensku 1989 až 2006*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury CDK, 2007, 627 s. ISBN 978-80-7325-113-0.
- KOPEČEK, Michal a Piotr WCIŚLIK. *Thinking through transition: liberal democracy, authoritarian pasts, and intellectual history in East Central Europe after 1989*. [online].Budapest: Central European University Press, 2015, 599 s.. ISBN 978-963-386-085-4.
- KOSATÍK, Pavel. *Slovenské století*. Praha: Torst, 2021, 407 s. ISBN 978-80-7215-686-3.
- MEČIAR, Vladimír. *Slovensko, dôveruj si!* Bratislava: R-PRESS, 1998, ISBN: 80-968022-7-5.
- MICHELA, Miroslav. Historici a súperenie o podobu nových národných dejín na Slovensku po roku 1989. In: ed. ŠUSTROVÁ, Radka -HÉDLOVÁ, Luba. *Česká paměť – Národ, dějiny a místa paměti*. Praha: Academia, 2014, s.131-159. ISBN 978-80-200-2411-4.
- MINÁČ, Vladimír. *Dúchanie do pahrieb*. Bratislava: Vydavateľstvo Smena, 1970, 125 s.
- RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století: spolupráce a konflikty 1914-1992*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2012, 677 s. ISBN 978-80-7429-133-3.
- RYCHLÍK, Jan. *Rozdělení Česko-slovenska 1989-1992*. Praha: Vyšehrad, 2012, 428 s. ISBN 978-80-7429-296-5.
- RYCHLÍK, Jan. *Rozpad Československa: česko-slovenské vztahy 1989-1992*. Bratislava: AEP, 2002, 457 s. ISBN 80-88880-02-5.
- ŘEZNÍK, Miloš. *Formování moderního národa: (evropské "dlouhé" 19. století)*. Praha: Triton, 2003, 183 s. ISBN 80-7254-406-3.
- SWOBODA, Hannes a Jan Marinus WIERSMA. *Politics of the past: the use and abuse of history*. Bruxelles: Socialist Group in the European Parliament, 2009, ISBN 978-92-823-2627-5.
- VNUK,František. *Neuveriteľné sprisahanie*. Trenčín: Vydavateľstvo Ivana Štelcera, 1993, 2.vyd, 194 s. ISBN-80-900537-6-9.

Články v časopisoch:

- FABER, Karl-Georg. The Use of History in Political Debate. *History and theory: Studies in the philosophy of history* [online]. Middletown, Conn: Wesleyan University Press, 1978, 17(4), 36-67 [cit. 10.-1.-2023]. ISSN 0018-2656. Dostupné z World Wide Web: <<https://www.jstor.org/stable/2504709>>.

KMEŤ, Norbert. Politici a politická história. *Historický časopis* [online]. Historický ústav SAV, 2011, (4), 639-652 [cit. 10.-1.-2023]. ISSN 0018-2575.

MICHELA, Miroslav. Pripomínanie a kanonizovanie minulosti. Úvaha na margo niektorých diskusií o dejinách Slovenska. *Forum Historiae* [online]. Institute of History SAS, 2008, 2(1), 1-13 [cit. 10.-1.-2023]. ISSN 1337-6861.

RYCHLÍK, Jan. Jozef Tiso: můj nepřítel – tvůj hrdina?. *Soudobé dějiny*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2018, XXV(3-4), s. 348-365. ISSN 1210-7050.

SNIEGONĚ, Tomáš. Historie ve znovuzrozené volné soutěži. *Dějiny, teorie, kritika* [online]. 2023, (2), s. 201-231. [cit. 2023-03-01]. Dostupné z World Wide Web : <<https://www.cceol.com/search/journal-detail?id=403>>. ISSN 2464-5370.

ZEMKO, Milan. Jozef Tiso – patriot či zradca? Sedemdesiat rokov slovenskej diskusie. In: *Soudobé dějiny*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2018, (3-4), s. 366-376. ISSN 1210-7050.

Stenografické záznamy a stenoprotokoly:

Federální shromáždění ČSFR, 1990-1992. Sněmovna národů. Stenoprotokoly. 3. schůze (26.listopadu 1990). Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. [cit.20.3.2023]. Dostupné z World Wide Web:

<<https://www.psp.cz/eknih/1990fs/sn/stenprot/003schuz/s003004.htm>>.

Prehľad z hlasovaní 6.schôdze Slovenskej národnej rady. Slovenská národná rada. [cit.20.3.2023]. Dostupné z World Wide Web:

<<https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Default?legId=2&termNr=10>>.

Stenografická správa o 23.schôdzi Slovenskej národnej rady, konanej 16.marca 1990.

Slovenská národná rada. [cit.20.3.2023]. Dostupné z World Wide Web:

<<https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=74886>>.

Stenografická správa o 6.schôdzi Slovenskej národnej rady, konanej 29. a 30.septembra a 1.októbra 1992. Slovenská národná rada. [cit.20.3.2023]. Dostupné z World Wide Web:

Web:<<https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=71568>>.

Stenografická správa o ustanovujúcej /1./schôdzi Slovenskej národnej rady, konanej 26.júna 1990. Slovenská národná rada. [cit.20.3.2023]. Dostupné z World Wide Web:

<<https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=74783>>.-

Periodiká:

Literárny týždenník, 1988-1990, ročník 1.-3.

Pravda, 1991-1992, ročník 1.-2.

Slovenský národ, 1990-1992, ročník 1.-3.

Verejnost', 1990-1992, ročník 1.-3.

Ostatné internetové odkazy:

BIELIK, Paľo (réžia) – MINÁČ, Vladimír (námet). *Kapitán Dabač*. Československo, 1959. 94.minút.

Slovenská národná strana. [cit.20.3.2023]. Dostupné z World Wide Web

<<https://www.sns.sk/o-nas/profil/>>.

Televízna diskusia s Vladimírom Mináčom. In: *Televízny klub mladých*. Bratislava:

Československá televízia, 1989. [cit. 20.3.2023]. Dostupné z Word Wide Web:

<https://www.youtube.com/watch?v=pFctyD27hYY&ab_channel=PavelMatejovi%C4%8D>.

Štatistický úrad Slovenskej republiky. *Výsledky volieb rok 1990*. 1990, dostupné z World Wide Web: <https://volby.statistics.sk/nrsr/snr1990/volby90_s/pph90.htm>.

Štatistický úrad Slovenskej republiky. *Výsledky volieb rok 1992*. 1992, dostupné z World Wide Web: <<https://volby.statistics.sk/nrsr/snr1992/volby92s/uvod92.htm>>.

Téza Diplomovej práce

Historické argumenty a ich využitie v politike: príklad interpretácie slovenských národných dejín v období 1989 – 1992

Filip Žiljak

Charakteristika tematiky a jej doterajšie spracovanie

Tematika práce pojednáva o tom do akej miery sa využíva historická argumentácia v politickom boji. Práca konkrétne hľadá využitie historických argumentov na príklade interpretácie slovenských národných dejín z pohľadu politických aktérov na Slovensku v rokoch 1989 - 1992. Konkrétne sa jedná o to, akým spôsobom politickí aktéri na Slovensku využívali národné dejiny a akým spôsobom si ich dokázali interpretovať tak, aby dokázali historicky odôvodniť svoje politické požiadavky. Bližšie v danej téme sa pozrieme na politických aktérov, čiže na niekoľko politických strán (napr. HZDS, SNS, KDH), ale aj na aktérov, ktorí na prvý pohľad sa nezdajú ako politickými hýbateľmi, ale formujú verejnú mienku a jej predstavu o národných dejinách. Jedná sa napríklad o kultúrne inštitúcie ako Matica Slovenská. Tematicky podobné práce, ktoré sa tejto práci svojím obsahom približujú sú napríklad práce od Jana Rychlíka, práca Eleny Mannovej, Eve Krekovičovej, Eduarda Krekoviča a v neposlednom rade na Adam Slaninu z Filozofickej fakulty Karlovej univerzity, ktorého práca mi dodala inšpiráciu. Každopádne tematike sa najviac približuje Miroslav Michaela vo svojich odborných prácach a článkoch. Rovnako však nemôžem opomenúť prácu Milana Ďuricu, ktorý sám vykladá slovenské národné dejiny. Práca logicky využíva práce týchto autorov, každopádne do značnej miery využíva aj priame zdroje z daného obdobia, v podobe článkov politických aktérov, ich vyjadrení, príhovorom, politických programov, ale taktiež práca využíva stenoprotokoly Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej republiky, rovnako tak aj stenoprotokoly Slovenskej národnej rady. Práca však rovnako využije teoretické práce Miloša Řezníka a Miroslava Hrocha, ktorí sa vo svojich prácach zaoberajú výkladom národných dejín v rámci problematiky formovania národa.

Predpokladaný cieľ práce, prípadne formulácia problému, výskumné otázky alebo hypotézy

Hlavným cieľom je analýza historických argumentov a analýza toho, do akej miery môžu národné dejiny a ich určitý výklad byť nástrojom politického boja a zdrojom národnej

legitimity. Práca sa snaží hľadať odpovede na otázku: „Do akej miery výklad národných dejín formuluje politický program národa a nacionalistických hnutí ?“ alebo prípadne naopak : „Do akej miery politický program národa a nacionalistických hnutí formuluje výklad dejín ? Práca sa týmto bude práve zaoberať na príklade interpretácie slovenských národných dejín v rokoch 1989 – 1992. Taktiež sa bude snažiť zodpovedať otázku vyplývajúcu z prechádzajúcej: „Aký mal vplyv rozdielny výklad národných dejín na rozpad Československa ?“

Predpokladaná štruktúra textu

Úvod

1) Problematika národných dejín ako súčasť politického programu

- Prehľad hlavných autorov a tém analýzy obecne
- Problematika národných dejín a ich interpretácie – čo sú národné dejiny, prečo sú dôležité ako zdroj legitimacy pre národy (M.Hroch) – (tento bod som sa snažil o niečo lepšie upraviť z toho predchádzajúceho – aby to dávalo väčší zmysel)

2) Slovenská problematika – vymedzenie obdobia pre analýzu

- Vymedzenie politických aktérov v období 1989 – 1992 (nie len politické strany, ale aj inštitúcie ako napríklad Matica Slovenská) – predstavy jednotlivých aktérov o národných dejinách a ich výklad dejín (využitie článkov v novinách, ich program, ich prejavy a podobne)
- Analýza a zrovnanie rozličných pohľadov politických aktérov v období 1989 – 1992 – autori interpretujúci národné dejiny – Vladimír Mináč, František Vnuk, Milan Stanislav Ďurica, Ján Čarnogurský
- Analýza politických prejavov – KDH: Ján Čarnogurský, SNS: Ján Ádel, Jozef Prokeš, Víťazoslav Móric, Anton Hrnko, bývalá KSS a SDL: Vladimír Mináč, HZDS: Vladimír Mečiar, Ján Cuper + prípadne vyjadrenia predstaviteľov Matice Slovenskej ako Viliam Gruska, či Jozef Markuš, alebo aj emigrantských organizácií ako napríklad exiloví historici Ďurica, Vnuk, alebo predsedu CSL (Canadian Slovak League) Štefan Kovačič
- Analýza tlače – *Denník Nový Čas* (Demokratická strana), *Slovenský denník* (KDH), *Slovenský národ* (SNS), *Nový Slováč* – denník hlásiaci sa k slovenskej zvrchovanosti a štátnosti (mal nadväzovať na denník z obdobia Slovenského štátu – *Slovák*), *Národná obroda* (Úrad Vlády SR)

- • 3) Štepiaca línia výkladu národných dejín – príklad rozličnej interpretácie dejín na Slovenskom štáte (1939 – 1945) a Slovenskom národnom povstaní (1944) (otázna kapitola, respektíve časť)
- • 4) Využitie historických argumentov a interpretácie národných dejín k požiadavku na secesiu/Slovenská samostatnosť ako posvätný akt a završenie procesu formovania národa ?/ Odlišné dejiny ako zdroj k odôvodneniu samostatnosti (otázna kapitola, respektíve časť)
- • Záver

Základná teoretická literatúra:

HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009, 315 s. ISBN 978-80-7419-010-0.

ŘEZNÍK, Miloš. *Formování moderního národa: (evropské "dlouhé" 19. století)*. Praha: Triton, 2003, 183s. ISBN 80-7254-406-3.

RYCHLÍK, Jan. *Rozpad Československa: česko-slovenské vztahy 1989-1992*. Bratislava: AEP, 2002, 457s. ISBN 80-88880-02-5.

KREKOVIČ, Eduard, Elena MANNOVÁ a Eva KREKOVIČOVÁ. *HISTORICKÝ ÚSTAV SAV(BRATISLAVA). Mýty naše slovenské*. Bratislava: Academic Electronic Press, 2005, 246 s. ISBN 80-88880-61-0.

ŠUSTROVÁ, Radka a Luba HÉDLOVÁ. *Česká paměť: národ, dějiny a místa paměti*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2411-4.

MICHELA, Miroslav. *Pripomínanie a kanonizovanie minulosti. Úvaha na margo niektorých diskusií o dejinách Slovenska*. Forum Historiae [online]. Institute of History SAS, 2008, 2(1), 1-13. ISSN 1337-6861.

KOSATÍK, Pavel. *Slovenské století*. Praha: Torst, 2021, ISBN 978-80-7215-686-3.

ĎURICA, Milan Stanislav. *Slovenský národ a jeho štátnosť*. Bratislava: Alfa, 1990, 38 s. ISBN 80-05-00720-5.

Literatúra venujúci sa slovenské diskusií k sledovanej problematike:

ĎURICA, Milan Stanislav. *Dejiny Slovenska a Slovákov*. 2. dopl. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1996, ISBN 80-08-01427-X.

ĎURICA, Milan Stanislav. *Slovenský národ a jeho štátnosť*. Bratislava: Alfa, 1990, ISBN 80-05-00720-5.

- FINDOR, Andrej. (De)Constructing Slovak National Mythology. *Sociológia* [online]. BRATISLAVA: Sociologický ústav - Slovenská akadémia vied, 2002, 34(3), 195-208 [cit. 2022-05-17]. ISSN 0049-1225.
- HOFFMANN, Gabriel, Milan Stanislav ĎURICA, František VNUK, et al. PRIATELIA PREZIDENTA TISU (RADOŠINA). *Zamlčaná pravda o Slovensku: Prvá Slovenská republika - Prvý slovenský prezident Dr. Jozef Tiso - Tragédie slovenských židov podľa nových dokumentov*. Partizánske: Garmond, 1996, ISBN 80-85587-04-1.
- KOPEČEK, Lubomír. *Politické strany na Slovensku 1989 až 2006*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury CDK, 2007, ISBN 978-80-7325-113-0.
- KOSATÍK, Pavel. *Slovenské století*. Praha: Torst, 2021, ISBN 978-80-7215-686-3.
- KREKOVIČ, Eduard, Elena MANNOVÁ a Eva KREKOVIČOVÁ. HISTORICKÝ ÚSTAV SAV (BRATISLAVA). *Mýty naše slovenské*. Bratislava: Academic Electronic Press, 2005, ISBN 80-88880-61-0.
- LIPTÁK, Ľubomir. Aké dejiny potrebujeme. *Forum Historiae* [online]. Institute of History SAS, 2007, 1(1), 5-11 [cit. 2022-05-17]. ISSN: 1337-6861
- MADARÁSOVÁ, Jitka, Viera HLAVOVÁ a Jozef ŽATKULIAK. *Novembrová revolúcia a česko-slovenský rozchod: od česko-slovenskej federácie k samostatnej demokratickej slovenskej štátnosti*. Vydanie I. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2002 - 2002, ISBN 80-88878-75-6.
- MICHELA, Miroslav. Pripomínanie a kanonizovanie minulosti. Úvaha na margo niektorých diskusií o dejinách Slovenska. *Forum Historiae* [online]. Institute of History SAS, 2008, 2(1), 1-13 [cit. 2022-05-17]. ISSN 0049-1225.
- RYCHLÍK, Jan. *Rozpad Československa: česko-slovenské vzťahy 1989-1992*. Bratislava: AEP, 2002, ISBN 80-88880-02-5.
- SZIGETI, László. *Slovenská otázka dnes: výber textov z časopisu OS 1997-2006*. Bratislava: Kalligram, 2007, ISBN 80-7149-865-3.
- VNUK, František. *Dedičstvo otcov*. 2. vyd. Bratislava: Alfa, 1991, ISBN 80-900546-1-7.